

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK
152. SZ.

**ERDÉLY VIRÁGTALAN NÖVÉNYEI
(CRYPTOGAMAE) A KUTATÁS JÖVŐT-
NÉZŐ MEGVILÁGÍTÁSÁBAN**

ÍRTA
GYÖRFFY ISTVÁN

**AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA
KOLOZSVÁR, 1943**

ERDÉLY VIRÁGTALEN NÖVÉNYEI (CRYPTOGAMAE) A KUTATÁS JÖVŐTNÉZŐ MEGVILÁGÍTÁSÁBAN

1.

Előadásomnak címéből¹ nyilvánvaló: ahhoz, hogy a *jövőbe* belenézhessek, a *jövő* vizsgálataihoz irányt adhassak, — feltétlenül szükségem van a *múlt* ismeretére. Számba kell vennem és ridegen megítélnem, mi történt ezelőtt.

Erdély területéről esvén szó, itt még nem is elégséges ez. Mivel Erdélynek most tűnt csak le huszonkét éves keserű sora, az idegen uralom munkálkodását nemcsak *számba vennem*, de *mérlegelnem* is kell. Súlyra vetni azért, hogy tanulhat-é fajtám eme kifejtett munkásságból.

Az ellenség sáncait, őrállásait alaposan meg kell ismernem, azt *negligálom* épp olyan nagy vétség lenne, mint eleve *lebecsülni*.

Mert a fajok közti harc épp oly elkeseredetten folyik író tollal is, akár a kardpengével.

Ez a harc sokkal ádázabban folyik *most* a tudomány berkeiben, mint *régen*, mert: az utódállamok fiatal nemzedéke is felvértezi már magát a tudomány páncélzatával.

Sem el-, sem lemaradni nem lehet egyik nemzetnek sem, ha: *élni akar*.

Mi, magyarok, pedig nemcsak akarunk, hanem: *fogunk* is élni.

Nem veszítheti el fajtám a harcot, hiszen a magyarnak vérében van, ősi jussa a *természet szeretete*.

Ha meg szereti Isten szép országát, akkor nagyon *szerény emberré*, alázatossá válik; a Teremtő nagyságát csodálni tudja, s amellet elszakíthatatlanul ragaszkodik a honi rögöz.

Nyíltan megmondom: nem ismerek olyan tudományágat egyet se, amelyik éppen saját elmerülő, analízáló természeti vizsgálatainál fogva *még alkalmasabb* volna, hogy az emberiséget istenfélővé és nacionalistává *tudatosan* kialakítsa, mint éppen a természettudományok.

Én már meg ettem kenyérem javarészét... Negyvenhárom évvel ezelőtt voltam az Erdélyi Múzeum-Egyesület Növénytárának gyakornoka. Nevelkedtem (1899—1904) és professzoroskodtam (1914—1919 V. 12-ig) a kolozsvári

¹ Az EME 1942. évi dési vándorgyűlésén elhangzott előadás.

egyetemen; huszonkét évi budai és szegedi működésünk után újra visszajöhöttem az eskületétét megtagadó 54 professzor közül, igaz, mindössze csak ketten, *Bartók György*-gyel.

Volt örömrünk, bánatunk. Keserűségünk, fogcsikorgatásunk Erdély szeretete és anyagi szegénységünk miatt Szegeden. De voltak a végén verőfényes napjaink is.

Felvirágoztatott szép nagy 25 termes intézetem.

Lemaradt, ott maradt. Önként választottam a munkatöbbletet, újra rendbe hozni a „régí fészket“, levakarni huszonkét év idegen festékét.

Visszajöttem, hogy *beléneveljem* Erdély ifjúságát a modern irányzatokba, huszonkét évnek minden új eredményét átadhassam azoknak, akik tanulni akarnak.

Hálás vagyok, hogy a *modern idők szelét* elsősorban az Erdélyi Múzeum-Egyesület értette meg, így az ő védőszárnyai alatt is megindulhatnak az újkori vizsgálatok.

Az emberi életben is, de a nemzetek életében is teljesen hasonló módon, sokszor látjuk, hogy ki hogyan tud, milyen elevenséggel a „gyékényen árusítani“, annak megfelelőleg: érvényesül is.

Nem tagadható, hogy a Trianon utáni időkben a román kutatók dolgoztak a botanika terén is nagy erővel. Rendkívül sokoldalú és bőséges anyagi támogatást kaptak — kétségtelen személyileg is, intézetileg is, — de értettek jól a eredményeik kelletéséhez is.

Borza Sándor volt kolozsvári egyetemi tanár Berlinben tartott egyik előadásában¹ fel is sorolja a Cryptogamicussal foglalkozó román botanikusokat²; azonban összeállítása részben *hiányos*,³ részben téves. Már csak a kiigazítás

¹ 1941 jan. 31-én (vö. Al. Borza: *Die Pflanzenwelt Rumäniens und ihr Schutz*. Deutsche Botan. Gesellschaft Berichte. (Band LIX. Jahrg. 1941 Heft 5, p. 153—168). Térképén sem akarja tudomásul venni a II. bécsi döntést, s a letűnt Románia Mare határait tartja érvényesnek.

² Szószertint idézem 157. l.-ről: „Wenn ich von der Flora rede, denke ich, wie gewiss alle meine geehrten Hörer, in erster Reihe an die Blütenpflanzen, die das Prachtkleid des Landes formen und nicht an die Kryptogamen, an die Moose, Flechten, Pilze und Algen, die bei uns noch ungenügend bekannt sind, obwohl zum Beispiel die Schleimpilze — dank dem Eifer von M. Brändză, Solacolu, Forstner, A. Racovitză, — vielleicht die bestbekannten in Europa sind, und auch die Kleinpilze (von Săvulescu und seinen Mitarbeitern, von Constantinescu, Alexandri, Popovici usw.) fleissig erkundet wurden. Ebenso wurden die Moose (von Radian, M. Péterfi, Papp, Tarnavschii) und die Flechten (von Stamatini, Cretzoiu) erforscht und auch die Algen (von J. Grintzescu, Teodorescu, Celan, St. Péterfi usw.) berücksichtigt, — um nur die neueren Forscher zu nennen.“

³ Éppúgy megérdemelték volna a következő román kutatók a névszerinti felemlítést: Dr. M. Dracinschi, Dr. A. Mühlendorf, T. Raiss, Dr. Traian J. Stefureac, C. Sandu-

miatt is fel kell sorolnunk az erdélyi anyaggal foglalkozó közleményeket.¹

Erdély területe Virágtalan növényeinek irodalmát magamnak több, mint 40 év óta kell figyelemmel kísérnem. Negyvenhárom évvel ezelőtt írtam az első, erdélyi mohákról szóló kis cikkemet. Huszonhét éven át voltam (1907—1934) dr. Degen Árpád *Magyar Botanikai Lapok* című szakfolyóiratának a Virágtalanokat nyilvántartója a lap megszűntéig. Ugyancsak magam foglaltam össze a Természettudományi Társulat Növénytan Szakosztályának 300. ülése² alkalmából az ott elhangzó Virágtalanos előadásokat, szakcikkeket. Szintén csak magam voltam, aki a Csonkahaza összes egyeteme közül mint legelső³ egy olyan kollegiumot tartottam, amely szintén ide vág. De még más címen is élénken bele kellett néznem Erdély Virágtalanos irodalmába; folyóiratomnak, a „*Folia Cryptogamica*”-nak „*Literatura Cryptogamiarum*” rovatában, kritikával kísérten, adom a Magyarországra vonatkozó irodalmat. (Eddig megjelent az I—VI. rész.)

2.

Egyetemünk első botanikus professzora dr. Kanitz Ágost adta ki a Magyar Növénytan Lapok-at. Első száma 1877. januárban jelent meg.

I. 1877.—XIII. 1889. XV. 1892 teljes. Tartalommutatóval ellátott. A XIV. köt. (évf.) 1890-ből csak az 1—16 oldalas 142. szám jelent meg. Ez az utolsó szám könyvészeti ritkaság. Magam e példányhoz Derzsi Kovács Ferenc szentesi nyug. főgimn. tanár (Kanitz Aristides egykori házi tanítója) szíves ajándéka révén jutottam. E folyóirat több Cryptogamicus cikket tartalmaz.

Értesítő. Az Erdélyi Múzeum-Egylet Orvos-Természettudományi Szakosztályából. II. természettudományi szak. (Utolsó kötet XXVII. 1905: XXX. évf., Kolozsvár 1906). Igen kevés botanikai cikket tartalmaz. Néhai Dr. Demeter Károly, Péterfi Mártontól jelentek meg benne értekezések.

Múzeumi Füzetek (Az EME kiadása, Igen rendetlenül jelent meg. Valentin Elvira inaug. diss. itt jelent meg (Mohokról).

Szintén az EME adta ki a Botanikai Múzeumi Füzetek-et I. k. 1915. III. k. 1919. (Bryophytás tartalmú).

Ville. Kimaradt több erdélyi magyar neve is (Csak példának: id. és ifj. Entz Géza, dr. Istvánfi Gyula, dr. Demeter Károly).

¹ T. Jon Tarnavshi algologus és nem bryologus, miként Borza állítja.

² Hazánk florájára vonatkozó ismeretünk fejlődése a szakosztály megalakítása óta. II. Györffy István: Virágtalan növények. Botan. Közl. XXIV (1927). 101—112.

³ Egyetemünknek szegedi működése alatt 1935/36. tanév I. felében „Az elcsatolt területek botanikai irodalma az utolsó tíz évben. I. Erdély” címen heti 1 órában Kolozsvárra visszatért egyetemünknek 1940/41. tanév I. felében újra tartottam fenti címen, az újabb évek irodalmát is tekintetbe vettem.

Trianon után az erdélyi magyarság roppant nagy nehézségekkel tudta csak újra megindítani (1930-ban) az *Erdélyi Múzeum*-ot, ebben tölem jelent néhány idevágó cikk. Györffy István (Szeged): Musci monstrosi Transilvanici. I. Catharinaea Haussnechtii torzok Erdélyből. 1 táblán 5 rajzzal. (Erd. Múz. XXXIX. 1934, 341–8).

A *Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum* 1929-ben kiadott *Emlékkönyv*¹ közül gombákat a Székelyföldről² és összefoglalja a Székelyföld gomba-, moszat-, zuzmó- és moha-irodalmát.³

A m. kir. Ferencz József Tudomány-Egyetemnek elvételével (1919. V. 12) I. Ferdinánd román egyetem Növényteni Intézete is Borza Sándor szerkesztésében megindítja botanikai szakfolyóiratát a *Buletinul*-t.⁴ Ebben több Virágtalanos értekezés van.

A Kolozsváron működő botanikusoknak különböző folyóiratokban megjelent cikkeinek különnyomatait *Contribuțiuni*⁵ címen, új kötet és fasc. sorszámmal ellátva⁶ adták ki. E sorozatnak több virágtalanos cikke van.

Önálló kötetekben jelentek meg a Kolozsvárt 1928-ban (ápr. 18–21-ig) tartott Románia természetvizsgálóinak nemzeti naggyűlése munkálatai⁷; VI. I. P. E. (1931. VII. 1–27) alkalmára kiadott *Guide*⁸ és az elhangzott előadásokat tartalmazó kötet⁹ Virágtalanos cikkeket, adatokat is tartalmaz, egészen alárendelten.

¹ *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára*. Szerkesztette Csutak Vilmos igazgató. A Székely Nemzeti Múzeum kiadása. Sepsiszentgyörgy, 1929.

² Dr. Moesz Gusztáv: *Gombák a székely földről*. Emlékkönyv 545.

³ Gombák: Dr. Moesz (756–7). — Moszatok: Dr. Moesz (757–8). — Zuzmók: Dr. Gyelnik (758–9). — Mohák: vitéz Szepesfalvi (758–9).

⁴ „Buletinul de informații al Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic dela Universitatea din Cluj”. Első száma 1921 márc. 25-én jelent meg. Ezt a címet viseli az I. 1921–V. 1925. kötet.

A VI. 1926–XIX. 1939: „Buletinul Grădinii Botanice și al Muz. Botan. de la univ. din Cluj” címet viseli.

A Vol. XX. 1940 címe pedig megint változik: „Bulet. Grădinii Botan. și al Muz. Botan. dela universitatea din Cluj la Timișoara”, megjelent: Cluj–Timișoara 1941 és a Vol. XXI. 1941 megjelent: Timișoara 1942.

⁵ *Contribuțiuni Botanice din Cluj — Contributions botaniques de Cluj, Roumanie*. Publicate de: Prof. Al. Borza și Prof. I. Grințescu Tom. I. (fasc. 1–21) 1921–1930, Cluj 1931 — Tom. II.

⁶ Az összefoglalt separátumok lapszámjai változatlanul az eredeti folyóiratoké. A Bot. Közl. XX. 1922 p. 90 hibásan és tévesen ismerteti a „Contribuțiuni” mineműségét.

⁷ Al. Borza és E. Pop: *Intâiul Congres național al Naturaliștilor din România*. — *Premier Congres national des naturalistes de Roumanie*. Cluj 1930. 518. l.

⁸ *Guide de la sixieme excursion phytogéographique internationale, Roumanie*. 1931. Rédigé par Al. Borza. Cluj, 1931. Éditeur: Le Jardin Botanique de l'Université de Cluj. VIII. + 243. l.

⁹ *Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes Rübel in Zürich*. 10. Heft: Er-

A Virágtalanok egyes ágazataiba következő tevékenykedés állapítható meg.¹

Előljáróban meg kell jegyeznem, hogy itt-ott bővebben emlékezem meg egy-egy olyan szaktársunkról, aki után ugyan, a „mai szokás“ szerint szólva irodalmi nyom vagy nem is maradt, vagy csak kevés, de az illető szorgalmasan gyűjtött. A lelkigyőnyörűségéből dolgozók nagyon szerény, elvonult emberek szoktak lenni. Ezek szinte eltitkolták, hogy ők gyűjtő-foglalkozó emberek. Gyűjtött anyaguk (herbariumaik) azonban örök bizonyítékai lelkük szomjúságának. Szerintem sok-sok esetben több becse van a nem publikáló, de „Belegexemplar“-okban a gyűjtést bizonyító és előttünk fekvő herbariumi példányoknak, mint akárhány sok hangoskodó „tudományos“ cikknek, amelynek bizonyító példányai nincsenek is meg, mert csak „Jegyzőkönyvek-be leírt feljegyzés alapján dolgozott a tudós szerző. Igen sok botanikus van, aki csupán a régi gyűjtők bizonyító példányai adatainak felhasználásával vergődött már fel a „tudósi“ hír szárnyára, de enmaga alig is jár ki gyűjteni.

Erdély természeti kincseinek kutatására ösztönzőleg, tudatosan is hatottak egyes gimnáziumok, kollégiumok természetrajz tanárai. Őszinte tisztelettel idézzük fel emlékét Kolozsvár ref. kollégiuma híres tanárának, *Parádi Kálmán*-nak (V. tábla); tőle sokan kaptak kedvet ilyen kutatásokra. De éppen olyan jó emléket hagyott maga után és sok embert lelkesített a kolozsvári kiváló piarista tanár, *Huber Imre*, vagy Székelyudvarhelyen *Gönczy Lajos*, a híres nagyenyedi ref. kollégiumban *dr. Szilády Zoltán*. *Binder Laura* a kolozsvári áll. leánygimnázium egykori tanárnője, vagy Nagyváradon *dr. Tóth Mihály* szerzett több hívet a botanikának.

N y á l k a g o m b á k. *Dr. Moesz Gusztáv* összefoglaló nagy munkájában (1926—1942) találunk erdélyi adatokat; ebből ismeretes, hogy Erdélyben nyálkagombákat gyűjtöttek: *Hazslinszky Frigyes*, *Fuss Mihály*, *Cserni Béla* (II. tábla) Gyulafehérvárról, Aradmegyéből *Simonkai Lajos*, Herkulesfürdő mellől *Fr. Bubák*.

gebnisse der Internationalen Pflanzengeographischen Exkursion durch Rumänien 1931. Redigiert von E. Rübel. Bern, 1933.

¹ Előre kell bocsátanom, hogy a következőkben az Erdélyben születettekről közlök részletesebb életrajzi adatokat és adom közzé arcképeiket kettő kivételével. Nem szándékosságból, de kényszerűségből kell hiányosnak hagynom kéziratomat a tekintetben, hogy a román imperium alatt dolgozó kutatók származásfáját nem ismerem, így nem tudom, ki volt közülük erdélyi születésű. Nekem csak *dr. Osvát Kálmán Erdélyi Lexikon*-ja Nagyvárad, 1928. van birtokomban, de ez felette hiányos. Hogy csak példát hozzak fel: tudom bizonyosan, hogy *dr. Al. Borza* erdélyi születésű, de *Osváth* (41. l.) semmiféle adatot sem mond róla. Nehány adattal *Nyárády E. Gyula* és *dr. Péterfi István* urak segítettek ki e tekintetben.

Bacteria. Vaszbakterium-okat Erdélyből az én intézetembeli közölt csak újabban: *H. Dr. Pákh Erzsébet* (1927, 1928) [IV. tábla].

Schizomycetes. Orvosi vonatkozású cikkeken jelentek meg az erdélyi adatok, pl. *dr. Konrádi Dániel* kolozsvári egyetemi m. tanár és *dr. Rigler Gusztáv* egyetemi professzortól.

Moszatok. (Algae) Flagellata. Erdély Flagellatumainak vizsgálataiban két név emelkedik ki élesen: néhai *id. Entz Géza* volt kolozsvári, majd budapesti egyetemi tanár¹ és *dr. Deési Daday Jenő* műegyetemi professzor [II. tábla].

Újabb időkben Erdély sósvezeiből közölt Flagellatumokat *H. Dr. Pákh E.* a szegedi *Folia Cryptogamica*-ban (2 us num. II. vol. 1936, Szeged 1937: 133–142) Tordáról, Szamosfalva, a désaknai fürdő, Apahida és a kolozsi sósfürdő mellől.

Az Alsóbbrendű szervezetekkel nagyon értékesen foglalkozott *id. Entz Géza* fia: *iff. Entz Géza dr.* [III. tábla] budapesti egyetemi tanár, hazánk első protistologusa, a Tihanyi Magyar Biológiai Kutató Intézet önfeláldozásig lelkiismeretes igazgatója.

Igen nagy érdemeket szerzett a moszatok kutatása terén a kolozsvári egyetem növénytan intézetének tanársegéde, majd magántanára és professzora: *dr. Schaarschmidt Gyula*, később (1886-tól) *csíkmadéfalvi Istvánffy Gyula* [III. tábla]. Vele társ-szerzőségben közöl Erdélyi moszat adatokat: *Tamás Albert* [VI. tábla].

Moszatokat gyűjtöttek a régebbi és újabb időkben, anyagukat feldolgozásra átadták, illetőleg önmaguk közölték adataikat: *Fuss Mihály*, *Greguss Pál*, *dr. Jákó János* [III. tábla], *Kalchbrenner Károly*, *dr. Mártonffy Lajos*, *Pius Titius*, *dr. Rudas Gerő*, *dr. Tóth Mihály* (VI. tábla), *G. Guillelmo Zay*.

Erdélyi sós vízi moszatadatokat közölt *iff. Entz Géza*, *Györffy I. & Péterfi M.* (Fl. Hung. exs. No. 423), *I. Lepsi*. Erdélyi hévforrásokból moszatokat említ *K. Münster Ström*.

Kovamoszatok. Régi gyűjtők közül felemlítjük a következőket: *Barth József*, *Fuss Mihály*, *A. Grunow*, *derzsi Kovács Ferenc*, *dr. Mártonffy Lajos*, *dr. Mika Károly*, *Porcius Flórián*. Kolozsvár mellől, Kardosfalva, Hója, Bükk, Bácsi-torok, Szamosfalva, Apahida mellől és a Jára-völgyből *Tömösváry Ödön* közölt adatokat.

Erdély kovamoszatai ismeretét — *Tömösváry*n kívül — legfőként *Schaarschmidt Gyulának* köszönhetjük, aki saját gyűjtésén kívül a kortársai által Erdély legkülönbözőbb helyein gyűjtöttöket is meghatározta és közzétette.

¹ *Id. Entz Géza*-nak több növényi mikroszervezettel foglalkozó Flagellatos tanulmánya jelent meg a Magyar Növénytan Lapok-ban is (Kolozsvárott).

Nagyvárad Félix- és Püspökfürdője s a Pecze vize kovamoszatait a korán elhunyt *Lacsny Incze Lajos* (1912, 1916) dolgozta fel.

Erdélyből kovamoszat adatokat közöltek: *dr. Cholnoky Béla*, *dr. Greguss Pál*; *dr. Moesz Gusztáv* Rétyi nyíret ismertető igen becses művében.

Egyetemünkön 1905-ben *Deési Daday Dezső* [II. tábla] mat. és term.-tud. kari hallgatótársunk foglalkozott kovamoszatokkal.¹

A román megszállás ideje alatt Erdélyben moszatokkal foglalkoztak: *M. Chiritescu-Arva*, *dr. J. Lepsi* volt szászvárosi tanár (1925, 1930), valamint prof. *dr. Joan Grințescu*, *Jean Grințesco* & *St. Péterfi*.

Legújabban (1940): *Kis-Jenő*, *Vizakna* és *Szamosfalva* mellől közöl adatokat a sósvizekben élő kovamoszatokat feldolgozó monographiájában *dr. Jon K. Tarnavski*.² Exsiccatum részére gyűjtött is, pár adatot említ *J. Prodan* (1931) is.

Dr. Péterfi István [V. tábla] *Csucsá és Zilah közti területéről* való *Microthamnion Kützingianum*-ról dissertált (1937); ugyanő a biharfüredi algák közt új fajokat is ír le (1939); alga-fiziológiai kísérleteket végez (1939); és *dr. Joan Grințescu* professzorral való társ-szerzőségben új *Stichococcus*-okat ír le (1932).

Újabb időben erdélyi adatokat közöltek következő anyaországbeli természetvizsgálók: *dr. Cholnoky Béla*, *dr. Greguss Pál*, *Greguss Pál* és *Wéber M.*, *dr. Kol E.*, *H. dr. Pákh E.*

Chara-félék. A) Erdély területén gyűjtött csillárcákat dolgozott fel *dr. Fildárszky Nándor* (*Folia Crypt.* II/1, 1935 Szeged, 1936: 1—8). A kiváló charologusnak ez az értekezése felette becses, részben mert revideálta a régi erdélyi gyűjtők adatait, részben mert több ismeretlen herbariumi adatot is közre ad, amelyeket következők gyűjtöttek be Erdélyben: *Bányai J.*, *Csató J.* [I. tábla], *dr. Kol E.*, *Kotschy*, *Moesz G.*, *H. dr. Pákh E.*, *Simkovics-Simonkai L.* — Új formákat is leír *Fildárszky Nándor* (U. o.) — B) *Dr. Péterfi István* közöl erdélyi Chárákat 1935.

¹ Mindössze következő irodalmi nyoma maradt e tanulmánynak: az Erd. Múz. Egyes. Term. Tud. Szakoszt. 1906. május 17-én tartott ülésén: *Daday Dezső* „A Diatomaceákról általában, különös tekintettel Kolozsvár környéke álló vizeinek Diatoma florájára.” 1905 tavaszán és őszén Kolozsvár vidékén gyűjtött (Holt-Szamos 22 species, Kozárvári Nagytó 14 sp., Kolozsvári Várostop 5 sp., Dezméri Sospatak 7 sp., Dezméri Nagy- és Kistó 5 sp., 7 sp., Apahidai Kerekto 19 sp., Apahidai Felsoto 35 sp.) 39 faj. Erdélyre új 14” (v. ö. *Muzeumi Füzetek* I. köt. 1906. 1. 2. füz. Kolozsvár 1907: 84.) — Kérdezősködésemre azt a választ kaptam *Dr. Deési Daday Dezső* áll. felsökeresk. isk. igazgató úrtól: „A 21 évvel ezelőtről érintett diatomás cikk bizony régen eltallódott Isten tudja hová” (in litt. 1928. 3. I. — ad me.)

² *Dr. Jon Tarnavski*: Beitrag zum Studium der Algenvegetation Rumänischer Salzböden. Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii științifice seria III. Tomul 16. Mem. 2., București 1940: 1—115.

Kryobiologia. Versenytárs nélkül áll Egyetemünk az egész világon a hó (firn) és jég vizsgálatok tekintetében.

A Páreng és Retyezát hómezőinek mikrovegetációját dr. Kol Erzsébet intézeti tanárom [IV. tábla] ismertette (1935), akinek Európa már szűk lett, Alaszkába is kiment jég-hó szervezeteket gyűjteni.

Edaphon. Szegényes Erdély talajának mikrovegetációja ismerete. A) Szegedi Intézetem egyik volt tagja, Scheitz Antal [VI. tábla] megvizsgálta Szováta fürdő talaját (Folia Crypt. I/7. 1930: 791—4); ő mint első erdélyi vizsgáló említendő fel. — B) A román megszállás alatt a következők foglalkoztak talaj-mikroszervezetekkel: J. Grintesco (1929) és M. Chirifescu-Arva (1930, 1931).

Cryptogamica makro-mikrofossilia. Erdélyi fossilis moszat adat kevés van. Legelső adatokat dr. Schaarschmidt Gyula közölte Magyarhermány és Élesd mellől. Magy. Növ. Lapok VI. (1882), 33—36. Újabban főleg dr. Bányai János² [I. tábla] serénykedett e téren is (1929, 1936, 1942). Greguss Pál és Weber Mihály társ-szerzők az erdőfülei (Udvarhely m.) diatoma földből 91 fajt sorolnak fel (1938); ezt az anyagot a gyűjtő, dr. Bányai János bocsátotta rendelkezésükre.

Fungi (Gombák). Vízigombák. Kolozsvár mellől írja le dr. Schaarschmidt Gyula (1883) a Phlyctidium Haynaldii nevű speciést.

Gombák. A kolozsvári paradicsom kártevőiről ír Mika Károly [IV. tábla] és a Peronospora első erdélyi felléptéről (1880). Sok gomba adatot tett közzé: dr. Schaarschmidt Gyula (1882-től kezdve).

Főleg Nagyszeben mellett gyűjtött Fuss Mihály és azokat a „Herbarium Normale Transsilvanicum“-ban adta ki (id. Moesz után). A Linhart György kiadta „Fungi Hungarici“ is tartalmaz erdélyi gombákat.

Erdélyben gyűjtöttek még gombákat: A) a magyar uralom idején: Bányai János, Barth József, Baumgarten J. G., J. Bornmüller, Fr. Bubák, Butujás Gyula [I. tábla], Csapody V., dr. Degen Árpád, dr. Éhik Gyula, dr. Filarszky Nándor, dr. Gróf Béla, Györffy István, Haynald Lajos, dr. Lengyel Géza, Lojka H., P. Magnus, Paedagogiai főiskola, Pápai József, dr. Péter Béla [V. tábla], Péterfi Márton, Porcius Fl., Richter A., Jul. Römer, dr. Rudas Gerő, Schuler, Simkovits Lajos, Wierzbicky, Zsák Zoltán.

Nagyon sok adatot szolgáltatott dr. Moesz Gusztáv, akinek hatalmas összefoglaló művéből (Fungi Hungariae) öt rész jelent már meg (1926—1941).

Sok erdélyi adatot tartalmaz dr. Istvánffi Gyulának, Kolozsvár szülöttének, hazánk kiváló mykologusának ma már ritkaságszámba menő könyve: „A magyar ehető- és mérgegombák könyve“ (1899).

B) A román megszállás mykologusai, illetőleg Erdélyben nyálkagombákat és gombákat gyűjtők, avagy adatokat nyújtók nevei: M. Badea, A. Borza,

Vet. et A. Borza, M. Brândză et Th. Solacolu, Gh. Bujorean, P. Crețzoiu, S. Forstner, C. C. Georgescu, J. Grințescu, M. Gusuleac, C. Gürtler, A. Mühl-dorf, E. J. Nyárády, dr. B. Péter, M. Péterfi, dr. R. Pizbauer, E. Pop, M. Prișcu, J. Prodan, T. Rayss, dr. Sandu-Ville, dr. Tr. Săvulescu, Tr. & Olga Săvulescu, S. Sofonea, Th. Solacolu, (Baron) M. V. Tiesenhausen.

A román uralom idején megindított „Flora Romaniae exsiccata” több erdélyi számot adott ki.

Nagyon sok erdélyi adatot tartalmaz egyik román gomba-exsiccatum;¹ e kiadvány kiadójának sok tanulmányában van erdélyi adat.

Zuzmók (Lichenes). Erdélyi adatokat közöltek, illetőleg zuzmókat gyűjtöttek: dr. Bányai J., Barth József,² Baumgarten J. G., Csátó János, dr. Cserni B., D. dr. Csiby A., dr. Dégen A., Dietl, Einar du Rietz, Feichtinger S., Filálszky N., Foriss F., M. Fuss, Goldbecher, V. Gyelnik, Györffy I., Hazslinszky F., Haynald L., Heufler L. E., Jávorka S., Kümmerle J. B., Lerchenfeld, K. Loitlesberger, Moesz G., C. Moruzi, Péterfi M., Salzer, Siegerus Péter, Simonkai L., Sonkoly et Wehry, Unverricht, Woloszczak, Zala, Zsák Z.

Több igen érdekes tanulmányt adott közre Herman Zschacke. Újabb időben Erdély több pontját felkereste dr. Kőfaragó-Gyelnik Vilmos, több közleményben dolgozva fel gyűjtésének eredményeit.

Erdély területén a legbecsesebb anyagot kétségtelenül *Lojka Hugó* gyűjtötte. Bár ő maga is sok adatát publikálta, javarészt mégis feldolgozatlan maradt több métermázsa súlyu zuzmó-gyűjtése; e gyűjtemény a bécsi Hof-museum Növénytani osztálya birtokában van. *Dr. Szatala Ödön* dolgozta fel (1932) e felette becses anyagot.

Honi zuzmó-vegetációnkra vonatkozó irodalmat, a különböző herbariumok felülvizsgált példányait is beiktatva — *dr. Szatala Ödön* ismerteti inézetem folyóiratában, a *Folia Cryptogamica*-ban. A tanulmány III. részletét már Kolozsvárott (1942) adom közre. E mű első 2 részletéből a románok, átírva a helyneveket, külön is kivonatolták az összes erdélyi adatot. (V. ö. Paul Crețzoiu *Lichenii din Transsilvania și Banat publicați in Szatala Lichenes Hungariae — Publicațiuni Referitoare la flora lichenologica a României. București 1935 p. 1—34*).

B) A román uralom alatt Erdély lichenológiai irodalmát elősegítették gyűjtéseikkel, értekezéseikkel: *Mircea Badea, Al. Borza, Gh. Bujorean, P. Crețzoiu, Georgescu, C. Gürtler, E. J. Nyárády, E. Pop, M. Prișcu,*

¹ „Herbarium Mycologicum Romanicum”, par prof. Tr. Săvulescu. Index des genres, espèces, sous — espèces, variétés, formes, synonymes et des plantes hospitalières compris dans les fascicules I—X.

² Barth József saját maga is közölt zuzmókat, de közleményein kívül az általa gyűjtött erdélyi zuzmókat (insunt in Herb. Al. Borza) még P. Crețzoiu is közölt (1939).

J. Prodan, P. Pteancu, dr. M. Servit, I. Todor, nagy szorgalommal tevékenkedett Paul Crețoiu.

Mohok (Bryophyta). A tudományos mohászat megalapítója Hedwig János, orvosdoktor, Brassó városának szülötte. Még születése dátuma körül is bonyodalom volt, amíg sikerült a brassói evang. matriculából kifényképeztetnem az adatokat, s így most már tudjuk, hogy: „A mohok Linné^a-je 1730 dec. 10. született (vö. I. Györffy: Zum Andenken an Joannes Hedwig am zweihundersten Jahreswechsel seiner Geburt. Rev. Bryol. 57. année, t. III/4, Paris 1930: 161—165 mit Portr. u. 3. Textf.).

Hedwig János [III. tábla] neve az egész világon ismert, hatalmas munkásságát azonban — a szerencsétlen paragrafusok miatt Erdélyben nem folytathatva orvosi gyakorlatát, kivándorolt Németországba — és egész szellemi erejét, kifejtett nagy munkássága ékes gyümölcseit germán szellemóriásként könyveli el az utókor. Küzdelmes életét 1799 febr. 18. fejezte be.

Neve sohasem fakul el, mert a *Fundamentum historiae naturalis muscorum frondosorum* I—II. 1782, — *Theoria generationis* 1784, — *Descriptio et adumbratio microsc.-analyt. muscorum frond. I—IV.* 1787—1797, — *Species musc. frond.* 1801—1842, — meg a Hedwigia folyóirat örökké fenntartják.¹

Hedwig János-nak honi bryovegetációnkat illetőleg csupán egyetlen vonatkozása van; ő határozta meg Lumnitzer István Flora Posoniensis-e (1791) részére a mohokat.

Erdély területén mohokat gyűjtött, illetőleg erdélyi adatokat közölt: Baumgarten J. G., dr. Boros Ádám, Csató János, dr. Cserni B., dr. Dégen Árpád, Fuss M., Greguss P., Györffy István, Hazslinszky Frigyes, Theodor Herzog, L. Freiherr von Hohenbüchel genannt Heufner zu Rasen,² Höhr Henrik, Jávorka G., J. Juratzka, N. Malta, Fr. Matouschek, dr. Moesz G., K. Müller, Nagy Péter [IV. tábla], Prodan Gyula, H. Reimers, Gg. Roth, dr. J. Röhl, Römer Gyula, prof. dr. Vict. Schiffner, dr. F. Schur, Simkovics L., I. Szabó, Szurák J., dr. Tuzson J., L. Venturi, K. Warnstorff, dr. Zólyomi B.

Mohok-at bár sokan gyűjtötték, de kiadósabban csak Barth József [I. tábla] hosszúaszói lelkész foglalkozott velük (1872, 1879, 1883, 1905); ő volt az első moha exsiccatum³ kiadója is.

Felette becses adatokkal bővítették ismereteinket Th. Herzog, K. Loitles-

¹ Forrás: 1. Kánitz Á. megemlékezése, 1892. — 2. Jul. Römer in Mikrokosmos II. 1908/9 Heft 7/8: 91—97. — 3. J. Dörfler Botaniker Porträts Wien, 1906 No 33. — 4. I. Györffy in Rev. Bryol. 57. t. III. 1930: 161—165. — 5. Györffy I.-től (névtelenül) a Szegedi Új Nemzedék XII. (1930) évf. 285. szám.

² Szép tábla mellékletekkel díszített műve: Specimen florae cryptogamae vallis Arpasch Carpat Transsilv. Wien 1853. 7 táb. Folio.

³ Herbarium Transsylvanicum. Lief. 1—II. Langenthal, 1871.

berger, dr. J. Röhl, Simkovics Lajos. Mohák anatómiájával foglalkozott: Györffy István; Valentini Elvira [VI. tábla] dissertatioja (1906) mohók anatómiájáról szól (I. Mú z. Fü z. I. k. 1906, 1/2. füz.: 1–27, I–II. tábla).

Vérbeli mohászok voltak: dr. szemerjai Demeter Károly [II. tábla] marosvásárhelyi collegiumi tanár, korai halála igen nagy vesztesége lett a magyar bryológiának, mert sokat ígért rövid tevékenysége is. Erdélynek másik kiemelkedő mohásza Péterfi Márton [V. tábla], volt dévai néptanító. Azt hiszem, igen kevés állam dicsekedhetik olyan nemes megértéssel, aminőt a magyar állam gyakorolt akkor, amikor központi szolgálattételre Kolozsvárra helyezték és az Erdélyi Múzeum-Egyesület Növénytárához osztattta be az akkori tári igazgató, néhai dr. Richter Aladár egyetemi professor. Péterfi Márton kétségtelenül meg is érdemelte kiemelkedő egyéni kiválóságánál fogva e különleges elbánást. Nemcsak egyéni előnyös, vonzó személyi tulajdonsága, de józan esze, nagy szorgalma, éleslátása, idealis lelkülete, széleskörű systematicai érdeklődése mind olyan adottságok voltak, amelyekkel mindenkinek tiszteletét tudta maga részére biztosítani.

Péterfi Mártonnak Hunyad-vármegye mohái kitűnő ismeretét (1892, 1904) és a Bihar-hegység beható megismerését (1908) köszönhetjük. Utóbbi időben a *Sphagnum*-okkal foglalkozott behatóan és felette jó ismerője is volt azoknak. Kedvenc genusai voltak még a *Funaria*, *Philonotis*, *Scapania*, *Schistidium*, *Thuidium*; a *Cleistocarpus*ok, amelyeket nagyon jól ismert éppen ezért. A Gyalui havasokat és a Pareng-, Bihar-hegységet kitűnően ismerte.

Értékes mohagyűjteményét „kb. 2400 példányban képviselt mintegy 939 fajt” az Erdélyi Múzeum-Egyesület vásárolta meg¹ 1900-ban. — V. ö. Richter Aladár Növénytári II. jelentése, — OTÉ XXIII. II. term. tud. szak. II–III. füz. 1901, Kolozsvár 1902: 208, klny. 80.)

Nagy vesztesége a tudománynak, hogy kéziratok művei eltűntek; így tudom, hogy teljesen készen volt: 1. J. Chr. G. Baumgarten herbariumának moháit kritikailag feldolgozó értekezése; — 2. A virágbiológia kézikönyve, amelyet Mallász József-fel együtt írtak, s amelyet Bugát-díjjal koszorúzott meg a kir. magy. Term. Tud. Társulat (1904). — 3. Kolozsvár vidékének rozsdá- és üszöggombáit 1917., 1918. években szorgalmasan gyűjtötte és kb. 200 fajt határozott meg; kézírata kész volt ezekről. — 4. Magyarországi májmohák catalogusa. — 5. *Sphagnum*ok monographicus feldolgozása élénken foglalkoztatta.

B) A román uralom idején mohászokdtak: Al. Borza, Gh. Bujorean, Eugen Ghişa, M. Guşuleac, A. Mühldorf, E. J. Nyárády, prof. Constantin

¹ EME Jelentés III. melléklete [p. 215 (15) — (28) 228] adja az „Index alphabeticus herbarii bryologici Péterfiani”-t, ahol az utolsó (*Zygodon viridissimus*) faj a 938-ik. — Későbbi gyűjteményét Borza tári igazgatónak adta át a család.

Papp, Ana M. Pauca, M. Péterfi, Fr. Peterschilka, prof. dr. Jos. Podpěra, prof. dr. E. Pop, M. Prişcu, prof. J. Prodan, prof. dr. Simeon Radian, M. Răvărut, Traian J. Ştefureac, Jon T. Tarnavski, A. D. Vlădescu.

Erdélyi moha példányokat tartalmaznak a köv. kiadványok: J. Barth: *Herbarium Transsylvanicum* 1871, Lief. I, II. — M. Fuss: *Herbarium Normale Transsylvanicum*. — *Fleischer & Warnstorf: Bryotheca Europaea meridionalis*. II. (1897) — *Kryptogamae exsiccatae* (Wien). — K. Loitlesberger: *Hepaticae Alpium transsylv. rom. exsicc.* — *Flora Hungarica exsiccata*, Bpest; több centuriája. — Dr. Bauer: *Musci europaei exsiccati*, több cent.-ja. — Al. Borza: *Flora Romaniae exsiccata*, több centuriája.

Erdély területéről került először elő (Bucsecs) egyik nagy port felvert májmoha, új genus, új fajként a *Radiania rumænica* Schiffn. vagy első gyűjtője szerint a *Bucegia romanica* Radian. — Bucsecs hegységi endemismusát azonban megsemmisítettem, mert a Magas-Tátrában sok helyt előkerült (mész és gránit területekről) és Észak-Amerikába kiküldött példányaim alapján megtalálták É.-Amerikában is.

Péterfi Márton-nal megindítottuk a *Bryoph. regni Hung. exsiccata*-t, ezt folytatólagosan kiadni kívánom (eddig megjelent 3 kötet).

Lá p o k. Erdély lapjairól írtak többen, de ezek főleg Virágos növényeket felölelő floristcái irányzatúak (E. Pop).

Palaeontologia. Fossilis Kovamoszatok-ról (Bodos, Köpec) még régebben (1885) dr. Pantocsek József értekezett. Most frissiben (1942) köviült moszatokról dr. Bányai János ír.

Természetvédelem. Védett, kimélt területek (reservatiok, nemzeti parkok) létesítésén dolgoztunk mi is, az I. nagy világégés előtt. Éppen Erdélyben nyilvánították Alsó Fehér megye területén a *Polygala sibirica* lelhelyét reservatiónak.

Igen nagy erővel dolgozott a román uralom, s most Dél-Erdélyben dolgoznak tovább is e téren. Van külön természetvédelmi folyóiratuk,¹ amelyben regisztrálják a nemzeti parkká nyilvánított Retyezát (cca 100 km.²), és a reservatiók területeit. Én azonban nagyon szeretnék egy olyan statisztikai összedíltást látni, amely feltünteti, hogy hány magyar birtokostól, hány magyar községtől és közülettől, — s viszont: hány román tulajdonostól, milyen arányban vettek el területeket? És ki is fizették-e valóban a térítést értük? Bizonyosra veszem, hogy ezt a nagyon hangos természetvédelmet sok magyar nemzetiségű kisebbségi földbirtokos megsíratta.

¹ Ministerul Agriculturii şi Domeniilor. Buletinul Comisiunii monumentilor naturii. (Utolsó szám: Anul IX. 1941 No. 1—4 p. 1—20. Quart. Redacţia şi admin.: Timişoara Inst. Bot. Director şi Redactor: Al. Borza.

Eddigi híradások szerint csupán egy *Mezőségi tavat* és a *Szent Anna tavát* kívánták védetté nyilvánítani.¹

Most már a magyar Természetvédelemnek kellene sorompóba lépni. Szükség volna egy-egy nevezetesebb forrásvidék védetté nyilvánítására; több ásvány-gyógyvíz forrás volna a maga teljes környékével együtt szűzi eredetiségében meghagyandó; nevezetesebb lápok közül egy párat, hogy azokhoz ne nyúljanak hozzá, se oda ne vezessenek szennyvizet, se levezető árkot ne vezessenek ki belőlük. Építésekkel ne változtassák meg az eredeti állapotot. Ha újra foglalják is egyik-másik forrást, mellék-ágot hagyjanak bár eredeti állapotban.

Ma már a *forrás-biológiának* előtérbe kell nyomulnia, és a források foglaltatásaihoz ne csak az építész-technikusok, a forrás-technikusok és geológusok, hanem a *forrás-biológus* is kell hogy hozzászóljon — követeli erőlyesen, de egészen jogosan dr. S. Stockmayer.²

Haladjunk mi, korszerű eszméket valósítsunk élő valósággá, menjünk mi magyarok új csapás-vonalon. Hol vannak Erdély természetvédelmi képviselői? Miért nincsen az Erdélyi Múzeum Egyesületnek képviselője? Hiszen ez az egyesület egész Erdélyt képviseli!

A természetvédők és a balneológusok egy vonalban kell hogy haladjanak jövőben. De éppúgy meg kell mozdulni a nagyobb lápok fenntartása érdekében is, amelyek egy sereg ritkaságot tartalmaznak. Azonban nemcsak Virágos ritkaságok vannak itt, hanem Virágtalanok is.

Sajnos azonban, *ma* nálunk még mindig csak a phanerogamisták kürtje hangzik, és nagyon lemarad még az igazi Cryptogamicus vizsgálat.

Németország is³ erőlyesen foglalt állást a lápok védelmében.

Mert ahogy most az Alföldünket halálra csatornázzák, hamar eljő az idő, hogy e vizimérnököket foglalkoztatni kell és a kubikusokat is, egyszerre csak Erdély testébe kezdik a szárazító vízlevezető árkokat, csatornákat vagdosni.

Nekem most már nincsen alkalmam a természetvédelem érdekében active részt venni. Szegeden az Egyetemet én képviseltem, és dr. Beretzk Péter-rel 300 kat. holdat a *Fehértó*-ból sikerült is védetté nyilvánítani; *Földváry Miksa*-val tanácsoltuk *Kecskemét Bugacz Nagyerdejét* egészében (600 kat. hold) védetté tenni, s a város el is fogadta.

¹ Bulletinul Comis. Monum. Natur. Anul IX. 1941 Nr. 1-4, p. 17.

² Zeitschr. für wiss. Baederkunde 1928 Heft 3, Baeder u. Verkehrsverlag, Berlin S. W. 11 : 244-248.

³ Regierungsrat Dr. H. Paul: Schutz der Moore — Beitr. zur Naturdenkmalpflege. Bd. X/6. Berlin 1926 : 492-498.

Cryptogamisták és Cryptogama-kat gyűjtő botanikusok kutatósmennyiség-statisztikája Erdélyben

	Myxomycetes		Bacteria		Algae		Charophyta		Edaphon		Mikroösszilia		Fungi		Lichenes		Bryophyta		Palaeontologia		Summa	
	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0	szám	o/0
Magyar aera alatt	5		3		30		7		1		4		32		38		38		1		159	
		3,14		1,88		18,88		4,40		0,62		2,51		20,12		23,89		23,89		0,62		100%
Román aera alatt	2*		nem tudom		6		1		2		—		26		13		19		1		68	
	?		?			8,82		1,47		2,94		—		38,23		19,11		27,94		1,47		100%

* Nem tudom biztosan, a Myxomyceteseknek legkiválóbb európai ismerője, az 1934-ben elhunyt dr. M. Brândza (Bukarest) professzor nem közöl-e valahol erdélyi adatot? A tőle kapott néhány különlenyomat az irodalom figyelemmel kísérése alapján és legfőként: Dr. Moesz G. kitűnő mű-sorozatában „Fungi Hungariae. I. Myxomycetes 1926” — nincsen erdélyi adat.

A mérleg. Összeállítottam az előbb tárgyalt fejezetekből a kutatás mennyiségi statisztikáját.

1. Ezek alapján meg kell állapítani, hogy *Cryptogamicus* vizsgálatokkal a letűnt román uralom alatt is jóval kevesebben foglalkoztak, mint Virágosakkal.

2. Amellett az óriási nagy lendület mellett, amelytől sem a buzditást, sem a lelkesítést, sem az anyagiakat nemhogy sajnálták, — de irigykedve láttuk az anyaország nagy szegénységében — egyenesen ontották a pénz tudományos célokra, — mégis e több mint két évtized lendülete alatt sem maradt alatta a magyar szellem e küzdelemben. A magyar uralom 159 egyedével szemben a románok 68 egyede áll. De nem hallgathatjuk el: mind a múltban, mind a jelenben a magyar kutatók legnagyobb része önzetlenül, — saját magától megvontan — csupán lelkesedésből, magárahagyottan, minden anyagi támogatás nélkül, vizsgál, gyűjt, hordja össze vizsgálati anyagát saját vállán; igaz, ennek a rossznak is van jó oldala.

3. Fontos annak megállapítása is: tudományos folyóirat megjelenésével Erdély frissebb volt, mint a Regát.

4. *Szakemberek*-ben azonban Erdély szűkölködött, nagy hiány volt a román uralom alatt, mert hiszen benszülött erdélyi román algologus volt egy, kryobiologus senki, hydrobiologus senki, lichenologus senki, mikromyceteszes senki, kalapos gombás senki, bryologus senki, hepaticologus senki, pedologus (talajkutató) botanikus senki.

5. A táblázat 0/0-os statisztikája viszont megvilágítja, hogy a magyar, illet. román *Cryptogamisták* melyik ágat űzik nagyobb százalékban.

3.

A KUTATÁS JÖVŐJE

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy az erdélyi vizsgálóknál eddig főleg az adatgyűjtő irányzat uralkodott szinte kizárólagosan.

Az egyedek életét befolyásoló tényezőket kell megismernünk előbb, hogy tudhassam megmagyarázni egy-egy fajnak vagy egyednek élete aktivitását megindító okokat, mikor és miért éri el vitalitásának legkedvezőbb idejét. Nem elégedhetünk meg a tudomány legalsó lépcsőfokára való rálépéssel; sem a florisztikai¹ irányzatokkal, sem a statisztikai és mechanizáló, ballasztos módszerekkel.

¹ És még súlyosbítja ezek sokját: I. (az iskolai műveltség hiányát bizonyítja) a sok egyeztetési hiba is eme cikkeken, például: *Trachelomonas Bernardinensis* var. *Transsilvanicus*; *Scenedesmus brevispina*. — A sietés, rohanás, cikkek gyors gyártása s ezzel a felületesség együttesen járásra is sok példát idézhetnék.

Vízvizsgálatok. A tavak, tócsák, lápok, mocsarak, gyógy-, ásvány-, borvizek, folyók, patakok (vagyis álló-mozgó vizek) mikroszervezeteinek vizsgálatainál ma már haladó országok nemcsak faji (species) összetételükben vizsgálják azokat.

Kiindulásként persze meg kell állapítani a kérdéses vízben élő fajokat (qualitatív vizsgálatok), amelyek vagy a víz színén libegnek szabadon (plankton), vagy a vízben kisebb-nagyobb mélységben élnek (verticalis eloszlás), vagy aljazaton megtelepedők, vagy fenéklakók, vagy az iszap-meder törmelékében, iszapüledékében bent élnek. Milyen a vízszintes eloszlásuk, miféle külső tényezők szabják meg életüket? Álló-e, vagy mozgó, áramló-e a víz? A víz vegyi összetétele (édes, konyha-sziksós, ásvány-, gyógyvíz), mélysége, átlátszósága, hőfoka (fizikai tulajdonságai) mind életfeltételként szereplő tényezők. Milyen együtteseket alkotnak (biocoenosis)?

A terület geológiai ismerete éppúgy szükséges, akár a part és környéke vegetációjának ismerete.

A limnológusoknak széleskörű ismerettömegre van szükségük, munkásságuk nagyjelentőségű.

Német-, Svédország pl. rendszeres kurzusokat tart (Plön, Lunz, Helgoland, Aneboba etc.), amelyeknek látogatottsága élénk és nagy.

Igaz értékű megfigyelések azonban csak akkor kerülhetnek ki — ha alaposan, becsületesen dolgozunk. Ma már igen sok feltételt kell megvizsgálni ahhoz, hogy egy-egy életállapotot és életadottságot meg lehessen sikeresen magyarázni.¹ Az ilyen sok ágazatú vizsgálati eredményeknek a gyakorlati élet is nagy hasznát veszi (mesterséges haltenyésztés); halivadék nevelők: *egyenes arány* van a vizeknek mikroszervezetekben való gazdagsága és a halbőség között.²

¹ Idézem erre: K. Behre (Bremen) und E. Wehrle (Karlsruhe a. Rh.): Welche Faktoren entscheiden über die Zusammensetzung von Algengesellschaften? Archiv für Hydrobiol. XXXIX/1, 1942: 1—23, első oldala megállapításait: „Dieser Zustand hängt ab von ihrer geographischen, geologischen u. topographischen Lage und ist ferner beeinflusst von der Besiedelung der Wasserstelle sowie von eventuellen Eingriffen des Menschen.

Folgende Faktoren sind u. a. an der jeweiligen Konstitution dieses Zustandes beteiligt: A) 1. Temperatur. 2. Lichtstärke. 3. Lichtfarbe. 4. Wasserbewegung. 5. Untergrundsform. 6. Gesamtbesiedelung. B) 1. Aktuelle Acidität. 2. Nährionengehalt. 3. Gesamtkonzentration der gelösten Salze. 4. Konzentrations-Relationen aller Ionen. 5. Gelöste organische Substanz. 6. Gelöste Gase (O_2 ; CO_2 ; H_2S)“.

² A. Fischer szerint a Bacteriumok generatio tartama 20—40 minuta; vagyis középértékben minden 30 minutában kettéoszlanak. Egy Bacterium egyedből 24 óra alatt éppen 11.7 billió egyed jön létre optimális viszonyok közepette. Valóságban azonban ennyire mégse emelkedik az utódok száma, mert sok bacteriophagus szervezet van (Ciliatae, Flagellatae, Rotatoriusok, Tubificidae, Chironomidae), amelyek

A limnologia ma már önálló tudományág; az ezzel foglalkozóknak hatalmas fegyverzet is áll rendelkezésükre.¹

A vizekben élő szervezetek felette nagy chemiai érzékenységgűek. Végtelen kis hígításban is megérzik a vizekben levő vegyületeket, mérgeket. A Fekete tenger kénsavát hogy átalakítani képesek, közömbösítik a mikroszervezetek — közismert s annak idején nagy port vert fel e vizsgálati eredmény.

A *Vasbacterium*-ok (pl. *Siderocapsa Treubii*) a vasvegyületek szerves componenseit ellélegzik és hüvelyükbe rakják be a Fe-ot. (Fortschr. d. Botan. IX. Ber. ü. d. J. 1939. Berlin 1940: 172).

Hoffmann J. említi (1941), hogy a March folyó vizében a g/l milliomodnyi töménységben előforduló U (ran)-t az Édesvízi moszatok felveszik és nem hat rájuk mérgezőleg (v. ö. Botan. Centrbl. N. F. 35 [Bd. 177] H. 10, 1942: 311).

Cu SO₄-tartalmú kénsavas vizekben él az *Oospora viscosa* Sato (Fortschr. d. Botan. IX. Ber. ü. d. J. 1939, Berlin 1940: 174).

A *Lithothamnium calcareum* — spectrographicus vizsgálatokkal kimutatták — felhalmoz magába olyan fémeket, amelyek a tenger vizében igen kis mennyiségben vannak jelen: Ag, As, Cu, Ge, Mn, Mo, Pb, Sn, Ti, V, Zn (Fortschr. d. Botan. X. Ber. ü. d. J. 1940, Berlin 1941: 197). Sőt mások ugyanezen moszatokban luminescens spectrographicus úton kimutattak Dysporiumot (Dy), Neodym-et (Nd) és Samarium-ot (Sa), [cf. Fortschr. IX. 1939, Berlin 1940: 176]. Küster szerint a tengeri kovamoszatok aranyat (Au) is raknak be páncéljukba (cf. Forsch. d. B. IX. 1939, Berlin 1940: 176).

Az már rég ismeretes, hogy a vizekből, ha felette nagy hígításban is van jelen — akkor is felgyűjtik magukba a moszatok a Jód-ot (J), (nem kell tehát megijedni, ha algás forrásvizet iszunk, azon régi magyar mondás jusson eszünkbe: „sose tudja az ember, mitől hízik“).

Sokszor különös jelenségek találkoznak össze. Teljes *controversia*, pl. a *tőzegmoha* (*Sphagnum*) calciphobus, a mésznek már felette kis %-át sem tűri el. — És ezek a *Sphagnum*-ok mégis lakást adnak algáknak: a Desmidiaceáknak, felette jellegzetes lakói éppen a tőzegeseknek, amely Desmidiaceáknak viszont a Ca meg feltétlenül szükséges, miként Waris (Warén) a *Micrasterias*-t állítja ilyennek.

sokat elpusztítanak közülük, de marad még mindig elég Bacterium — mint *reducens* — a biocoenosisban (R. Maucha cikkéből: Das Gleichgewicht des limnischen Lebensraumes. — Archiv f. Hydrobiol. XXXIX/1, 1942: 29-ből idézet.)

¹ Die Binnengewässer. Einzeldarstellungen aus der Limnologie und ihren Nachbargebieten. Von Dr. August Thienemann (utolsó kötete Bd. XVI. 1941). — Internationale Revue der gesamten Hydrobiologie und Hydrographie. Akadem. Verlagsges. Becher & Erler, Leipzig (utolsó száma: 1942, Bd. 42 H. 1/3). — Archiv für Hydrobiologie. Organ der internationalen Vereinigung für theoretische u. angewandte Limnologie. Herausg. von Prof. Dr. Aug. Thienemann (utolsó-füzete: Bd. 39. H. 1. Stuttgart 1942).

4.

A kolozsvári F. J. tud.-egyetem *Általános Növénytani Intézetében* folyó vizsgálatokból mutat be *izellitöt*.¹

Bemutattam — visszélve a szíves türelemmel — egy pár újkori, intézetem tagjai s a magam részéről végzett vizsgálatot, amelyek csak: *kezdetek*. Hiszen Erdélynek rengeteg tudományos kincse van. Mi magunk kevesen lévén, azt elvégezni mind nem is tudjuk.

Mindezek után teljes bizalommal és szeretettel fordúlok elsősorban a középiskoláknál működő kartársainkhoz, főleg a maguk lelki gyönyörűségére dolgozó amateur, magán-szaktársainkhoz: Jöjjenek segítségül, álljanak mellénk és támogassanak!

Mi Kolozsvárról készséggel fogunk minden téren segítségükre lenni (téma nyújtás, irodalom, eszközök).

Ne is menjünk olyan messze. Itt Désen működik egyetemünk két régi tagja, *Husz Ödön* igazgató úr, a kiváló biológus-pedagógus és *Szabó Endre* egykori botanikus kartársunk, igazgatóhelyettes úr és melegszívű cserkész, nevelő, kartársunk. Egyik *j e g e c s e d é s i* központ legyen: *Dés*, Marosvásárhelyt: *Nagy Ödön* botanikus kartársunk van, Zilahon is: van valakim, Sepsiszentgyörgyön: *Szabó Imre*, Kézdivásárhelyen: *Csapó Ferenc* tanártársaink.

*

Elhangzott előadásom kéziratának lezárásakor nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetemet ki ne fejezzem azért a sokoldalú támogatásért, amelyben engem régóta, olyan sokan, részesítettek, elsősorban azok, akik nagy életrajz- és arckép-gyűjteményem részére szívesek voltak kérésemre adataikat megküldeni, amelyeket most — íme — itt fel is használhatok és a forrásutalásokban névszerint is feltüntetek.²

¹ Bemutatta (vetített képekkel) a következő dolgozatokat: 1. *Dr. Kol Erzsébet* egyetemi magántanártól: Erdélyi borvizek mikrovegetatiója. I. Borszék, Bélbor; 2. *Dr. Péterfi István* adjuntustól: A Gyalui havasok és Biharhegység lápjainak *Staurastrum*-airól; 3. *Czibula Győző* gyakornoktól: *Vizigomba*-adatok Désakna sós-vizeiből; 4. *Győrffy István*: Moha fejlődésrendellenességek Désakna, Gyilkostó mellől; 5. *Győrffy István*: A Csiki havasok egy új borealis-arcticus moha tagja; 6. *Győrffy István*: *Sexus* változást mutató májmoha a Békás-szorosból.

² A kéziratot lezártam: Kolozsvárott, *Hedwig János* születésének CCXII. évforduló napján.

É L E T R A J Z O K

Bányai János dr. székelyudvarhelyi tanítőképző int. tanár, nyug. igazgató, szül. Kézdivásárhelyen 1886. nov. 6. Budapesten végezte a paedagógiumot. 1908-ban abrudbányai áll. polg. isk.-nál tanár, ill. 1917-ben igazgató. 1912/13. tanévben a term. tud. oktatás tanulmányozására küldte ki a VKM (Jena, Berlin Bányászakadémián). 1913-ban a Budapesti Földtani Intézet kültagja. 1942 jan.-ban a Szegedi Horthy Miklós tud.-egyetemen bölcsész doktori oklevelet szerez. Geologus volta mellett is igen nagy érdeklődéssel fordult a növényvilág felé és szerencsés felfedezései vannak.

Több botanikai cikket is írt. A „Székelység” folyóirat kiadója és szerkesztője. Erősen sürgeti Erdély ásványvizeinek alsóbbrendű növény kutatását.

Felette nagy agilitású, a természettudományok különböző ágai iránt is igen nagy lelkesedést bizonyító és élesszemű kutató.

Az abrudbányai iskolának pompás természetrajzi szertár anyagot gyűjtöttek össze, a szintén kiváló, lelkes igazgatóval néhai *Pinyei Némethy Samu*-val (akihez engem is meleg baráti szálak fűztek, s aki az összeomlás után kijött és a szarvasi áll. polg. iskola igazgatója lett), amely néhai *id. Lóczy Lajos* véleménye szerint az országban páratlanul állott. A múzeumon kívül volt gyógynövény-telepük, fűvészkertjük, ahol kicsiben a Vulkánhegyet rakták fel és telehordták havasi virágokkal.

Bennünket legközelebből érint az az értékes cikke, amely *A Székelyföld paleobotanikája* címen jelent meg. (A Székely Nemz. Múz. kiadványai 2. számaként, szerkeszti *Herepei János* — s amely szövegrészában külön lenyomat az Acta Univ. Szegedi Acta Botanica-ból I. 1—6. f. Szeged 1942).

Forrás: Önéletrajz in Bibl. Profis I. Győrffy.

Barth József hosszúaszól evang. szász lelkész volt 41 éven át (1864-től; szül. 1833. okt. 19 Táblás (Tobsdorf) Nagy-Küküllő vm.-ben; megh. 1915 júl. 29 Hosszúaszón.

Autodidakta volt, aki tulajdonképen orvosi tanácsra kezdett sétálgatni, eközben szerette meg a növényeket. Korának összes kiváló floristájával baráti viszonyban volt. Rendkívül szorgalmas gyűjtő volt, aki hatalmas herbariumát többször is eladta és újra kezdte gyűjteni. Az általa gyűjtött növények számát jóval a százezer felé becsüli életrajz írója. „Olyan kiterjedt növénycserét és növénykereskedést folytatott, mint egyetlen más erdélyi botanikus sem tette eddig” (*Borza S.* in *M B L XIV.* 1915:118). Gyűjtőheve azonban sokszor elragadta és nem kímélte a ritkaságokat sem.

Péterfi Márton dévai tanítót, kiváló biológusunkat is kezdő korában sokat segítette, aki több útjára el is kísérte. Több növényt neveztek el róla.

Forrás: 1. *Szinyei*: Magyar írók I.: 635. 2. *Borza Sándor*: † Barth József. *M gy. Bot. Lapok XIV.* 1915: 116—119 (arcképpel). 3. Néhai *Péterfi Márton* szóbeli közlései

Butujás Gyula dr. szül. 1881. dec. 18. Sepsiszentgyörgyön; elemi és középiskoláit u. ott végezte a ref. Székely Mikó Kollégiumban, 1904 érettségizett. A kolozsvári egyetemen tanult, 1906-ban a budapesti Vetőmagvizsgáló Állomásnál kap állást;

1907-ben kolozsvári Vetőmagvizsgáló Állomáshoz helyezik át dr. Páter Béla mellé. 1912 dec. bölcsészettudományi oklevelet szerez. A világháborúban front-szolgálatot teljesít; mellővést kapott. 33 havi orosz fogságból, Orenburgból, többnyire gyalog, 1919 márc. havába szökött haza. Azóta a Budapesti Vetőmagvizsgáló Állomásnál teljesít szolgálatot; ma az intézet igazgatója.

Forrás: Önéletrajz in Bibl. Profis I. Györffy.

Borza Sándor dr. a volt kolozsvári román egyetemen a növényrendszertan professzora; az új füvészkert létesítője *Gürtler Kornél* kertinspektorral. Szül. *Berkesen* (Torda Aranyos vm.) 1887. Szülőfaluját a Borza-családról Borzești-nek nevezték el a román imperium alatt. Balászfalván nevelkedett. A budapesti egyetemen végzett és ott doktorált. Atyja m. kir. csendőrmester volt. Magyar stipendiummal is járt külföldi tanulmányúton. A nagyszebeni Consiliul Dirigent kormánybiztosaként szerepelt kolozsvári Ferencz József tud.-egyetem elvételekor 1919. V. 12. Kultuszmin. államtitkár is volt Bukarestben több éven át. Tiszteletbeli g. kat. esperes („protopop“). Igen nagy agilitású ember. Megindítója és szerkesztője a *Buletinul* botanikai szakfolyóiratnak és a *Flora Romaniae* exs.-nak. Jelenleg a Temesvár-Timișorai román egyetem professzora. A *Cerastiumok* monographistája. Nevét több faj viseli.

Forrás: Az Erdélyi Lexikon, Dicționarul Enciclopedic Român, Anuarul Univers. din Cluj — Nyárády E. Gyula és dr. Péterfi István adatai.

Csató János (Jankafalvi) szül. Alvincen 1833. ápr. 6.; gymn. I–VI. o. Nagyszebenben végezte. A kitört szabadságharc idején 16 éves korában a székely huszárezredbe állott be; *Bem* tábornok valamennyi székelyföldi ütközetében részt vett. A szabadságharc leverése után koncai birtokán gazdálkodik. 1861 óta gyűjt növényeket, nagy herbariuma és madárgyűjteménye alapját 1861-ben veti meg. 1861-ben nyolc hónapig, majd 1873-ban vármegyéje közigazgatásában mint szolgabíró, főjegyző s 1874 óta mint alispán (28 éven át) tevékenykedik.

Sok élet csapás érte. Édesanyját korán veszíti el; ifjúkorában a harctereken lesz érett emberré; családi birtokát a román felkelők kirabolják; rövid boldogság után elveszti fiatal feleségét. Hű színekkel dr. *Sziklidy Zoltán* esetelte felke zárkózottságát. Első megtalálója és felfedezője a *Potentilla Haynaldiana* és a *Juniperus Kanitziana* Csató-nak. 1896-ban tette közzé vármegyéje növényeit (1619 faj Haraszt. Virágos) De miként dr. *Filarszky* közleményéből nyilvánvaló, szorgalmas *Chara*-gyűjtő is volt. Gazdag herbariumát (200 fasc.) 1912-ben átadta a Magyar Nemz. Múz. Növénytárának.

Kiváló ornithologus is volt. Értékes madártani gyűjteménye a M. Nemz. Múz. Állattárába került. Irodalmilag élénken működött.

81 éves korában 1913. nov. 11. hunyt el; vele a család utolsó sarja szakadt.

Forrás: Jávorka S., Emlékezés Csató Jánosról. Botan. Közl. 1914: 83–87, (39–40).

Cserni Béla Miksa József dr. szül. 1842. aug. 12. Nagyszeben — megh. 1916. ápr. 16. Gyulafehérvár 10 évi tanító, 33 évi tanári működése során értékes munkásságot fejtett ki. Tanító okl. 1861; a károlyfehérvári elemi főtanoda tanítója 1861. dec. 6 óta; 1870 éretts. vizsgálatot tesz 1871. okt. 14. alsóbb osztályokban való tanításra kap jogosítványt az akkori erdélyi r. kat. püspöktől; 1875. Kolozsváron mennyiségtanból és természettanból, alsó gymnasiumra 1876. jún. pedig természettanból mint fő-, mennyiségtanból és természettanból mint melléktárgyból tanképesítő oklevelet szerez; 1877. rendes tanár. 1882. ápr. 20. 40 éves korában a kolozsvári egyetemen bölcsészdoktorrá avatták.

Sokoidalú, terjedelmes munkálkodásban telt el élete. Nyugalomba vonult 1903. Köztisztelőt és — szeretetét vette körül.

Növénytaní cikkei: *Gyulafehérvár környékének florája* — Gyulafehérvári főgimn. Értes. 1879/80., 1889/90. és az Alsófehérm. tört. és term. tud. Egyes. III. évkönyvében; *A parthenogenesis és metagenesis a növényországban* 1887.

Források: 1. *Kárpács János: Csernt Béla dr. 1842—1916.* (arcképpel). — Az Erdélyi róm. kat. Státus gyulafehérvári Értesítője az 1915—16. tanévről, Gyulafehérvár 1916: 7—20. Itt is hálásan köszönöm a gyulafehérvári „Majláth” gimn. igazgatóságának, hogy átengedni szíveskedtek (1926. márc.) eme Értesítőt részemre. 2. *Színnyel: Magyar írók, II, 323.* 3. Orsz. Középisk. Tanáregy. Közl. XLIX. 1916. május hó 1., 11. szám: 499.

Daday Dezső dr. (Deési) szül. 1884. július 12. Désen, régi erdélyi ref. családból. Elemi iskolába Déseitt, gimnáziumba a kolozsvári ref. kollégiumba járt. Maturál 1902. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott végezte 1902—1906. R. tanári kinevezés 1907 a verbói (Nyitra vm.) áll. s. nyilv. polg. isk. Középisk. tanári okl. 1908-ban, majd ennek igazgatója 1908—1915. 1915 a pöstyéni áll. s. közs. polg. fiú- és leányiskolához hívták meg, annak igazgatója; 1917 aug. a cs. és kir. 63. gyalogezredhez Kolozsvárra, majd tart. tiszt iskolába Gyulafehérvárra. 1918 febr. felmentést kap és pöstyéni állását elfoglalja újból. 1919 márc. a bevonuló csehek a szokásos recept szerint: erőszakoskodás, házkutatások, katonai és polgári hatóságok előtt történt kihallgatások, fizetés-beszüntetés stb. tették az ő életét is kálváriajárássá. Kiutasítják Pöstyénből 1919 aug. (butorai eladásával szerzett pénzen tud kiköltözködni). Budapest nyugati pályaudvaron ő is vagon-lakó. Új beosztást kap a magyar kormánytól Tapolcára (Zala vm) az áll. polg. fiúisk. 1919 szept. — 1926 nov.; 1924 óta igazgató u. o. A felsőkeresk. iskolában tanfolyam érdekében külön képesítő vizsgát tesz 1924 febr. Bölcs. doktori oklevelet szerez a F. J. tud. egyetemen (Szeged) 1924. 1926 nov. a szekszárdi m. kir. áll. fiúkeresk. iskola igazgatója. Az élet elhengerelte és elterelte a tudomány mezejéről. Több tanulmányi cikke, útleírása jelent meg.

Forrás: Autobiographia ex anno 1928, Bibl. I. Győrffy.

Daday Jenő dr. (Deési) műegyetemi tanár, szül. 1855. máj. 24 Búzamező (Szolnok-Doboka vm.), megh. 1920 ápr. 2 Budapesten. A Dadayak régi erdélyi nemes család. Egyik Daday-ös: *Johannes Daday* 1666-ban az utrechti egyetemen tanult. *Daday Jenő* édesatyja: *Elek*, Désen volt m. kir. anyakönyvvézető; édesanyja Kisbuni Méhessy Sarolta volt, aki életének egy tragikusan dacos pillanatában önmaga vetett véget. *Daday Jenő* Kolozsvárott a ref. gimnáziumba járt; *Parádi Kálmán* hatására szerette meg a természeti buvárkodást. Id. *Entz Géza* prof. mellett asszisztenskedett; tanszéke mellett kapta meg a magántanári képesítést (venia legendi-je a „belvízi gerinctelenek” tárgykörre szólott. (1885—86 a nápolyi zoológiai állomáson buvárkodik. Hazajöve, a kecskeméti ref. főgimnáziumhoz kerül tanárnak, de még ugyanazon évben (1887) a Nemzeti Múzeumhoz kerül segédörként. 1889-ben id. *Entz Géza* Kolozsvárról a Műegyetemre jut, így szabadidejében id. *Entz* professzor intézetében foglalkozott igen nagy odaadással és nagy munkabírással. 1901-ben a tudományegyetemre átmenő, id. *Entz* helyére került a Műegyetem professzorának. *Daday Jenő* puritán, szigorú gondolkodású ember volt. Számos nagyértékű munkája közül Erdélyt legjobban érdeklők, 1877-től 1888-ig: az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvében és az E. M. E. Orvos-term. tud. Értesítőjében jelentek meg. Még ma is hézagpótló „*A magyarországi tavak halainak természetes tápláléka*” c. könyve (Budapest 1897, a földm. min. segítkezésével kiadta a Term. Tud. Társ.). *Daday Jenő* 45 tavat ismert meg eme kitűnő könyvében (ebből 1 mezőségi és 4 rettyezati tó). *Daday Jenő* ugyan zoológus volt, de idézett könyve olyan becses, a mezőségi tavakra is vonatkozó egyébíranyú részletet tartalmaz, hogy forrás-

munka minden, azok mikrovegetációjával foglalkozó botanikusnak is. Alárendelten növényi mikroszervezeteket is felsorol. Igen nagy irodalmi munkásságot fejtett ki. Kiváló egyéni, vonzó tulajdonságait meleg szívvel ifj. *Entz Géza*, volt asszisztense örököltette meg. *Daday Jenő* ama *kivesző felben* levő természetvizsgálók közé tartozott, aki: „*Sokszor mondom, hogy a természetet a természetben kell megfigyelni.*” (*Entz G. jun. szavai.*) Tiszteletreméltó nevét 197 tanulmány és a *Daday Jenő*ről elnevezett 3 új genus és 21 auctortól elkeresztelt 21 új faj őrzi meg az elfeledéstől.

Források: 1. *Entz Géza*: *Daday Jenő* r. tag emlékezete. A Magy. Tud. Akad. elhunyt tagjai tőlött tartott Emlékbeszédek. XIX. k. 4. sz. Budapest 1925:1–31. — 2. Ifj. *Entz Géza* prof. több levélheli felvilágosítása. — 3. Unokaöccsének: *Dr. Daday Loránd* (Dés) tanfolyagelő úrnak szóbeli és levélben küldött adatai.

Demeter Károly dr. (Szemerjai) volt marosvásárhelyi ref. kollégiumi tanár, szül. Kolozsvárott 1852. ápr. 4, megh. Marosvásárhelyt 1890. márc. 12. Kolozsvárott járt középiskolába (1870). 1870–75 a bécsi egyetemen tanul, u. o. 1873–75-ig demonstrátor. 1877-ben kerül a marosvásárhelyi kollégiumba h. tanárnak, következő évben r. tanár. 1881 Kolozsvárott bölc. tudori oklevelet szerez.

Nagy képességű, rendkívül pedáns, lelkiismeretes kutató volt. Mintaszerűen, tisztán került ki minden keze alól. Herbariumi példányairól is leri a teljes szeretet, odaadó munka. A diákság rajongott érte, olyan világosfejű és kitűnően magyarázó ember volt. „Mikor halála híre elterjedt a gimnáziumban, borzasztó volt a megdöbbenésünk egész addig, amíg eltemették, két órai felváltással éjjel-nappal őrt állottunk a koporsója mellett mi, diákok, önként elhatározásból” — írja egyik lelkes tanítványa, aki dr. *Demeter Károly* hatására lépett a nevelői pályára, elismert nevű kiváló pedagógusunk, *Ravasz Árpád* c. tank. kir. főgazgató.

Korán tört derékba (tüdővészben pusztult el) e kiváló nagy jövőt ígérő élet. Kortársai, így Szegeden: dr. *Pfeiffer Péter* nyug. egyetemi nyilv. r. tanár kartársam sokszor beszélt dr. *Demeterről*, mint aki előtt már asszisztens korában az egyetemi katedra lebegett. Szakcikkeit teljes felkészültséggel, roppant nagy alapossággal írta meg. Sajna, kevés kerülhetett ki pennája alól, mert — lelkiismeretes tanár is volt. Mikor még özvegye élt, egy és más iránt érdeklődtem; nagynehezen, hosszas levelezgetés után sikerült megkapnom egyetlen gyermekét: *szemerjai Demeter Tibor* katonai karnagy urat (de később nyomát vesztettem!); ő írta 1938 IV. 21-én, hogy édesanyja halála után: „... a legnagyobb érték Anyám halála után Marosvásárhelyen elveszett a moha- és növénygyűjtemény. Ő őrizte őszinte kegyelettel és mikor meghalt, — mivel akkor már elfoglalt terület volt és én távol voltam, sőt temetésre sem tudtam elmenni, — az egész gyűjtemény eltűnt, mert akik ott voltak mellette, azok részben nem is tudták annak nagy értékét, részben pedig nem is törődtek vele, úgy hogy mire a hagyatékot felhozták Pestre, ebből már semmi sem volt meg. Kézirat van tőle... egyik kézirata: Tanulmány a klasszikus szindarabokról...”

Demeter Károly eleinte a Magy. Növ. Lapokba dolgozott; bryológiai tárgyú cikkei az E. M. E. Orvos-term. tud. Értesítőjében és a Revue Bryol. jelent meg. Széles tudását különösen bizonyította abban a hosszabb tanulmányában (MNL X. 1886), mely *Hazslinszky*-nek „A magyar bírod. mohflóráját” kritizálta meg.

Egyik helyen nyomra akadtam, hogy néhai dr. *Demeter Károly* erdélyi mohokról szóló terjedelmes kéziratot küldött be az Akadémiának („Adatok a Székelyföld mohafldrájához”); a legszorgosabb levéltári kutatás után sem sikerült azonban nyomára lelmi — írta *Voinovich Géza* főtitkár úr. Pedig kiadásáról akartam gondoskodni.

Demeter Károly régebbi moha-gyűjteménye („... a régebben megszerzett *Demeter*-félével (2127 darab) együtt” — írja dr. *Richter A. II.* növénytári jelentésében. Erd. Múz.

I. Értéslő XXIII. k. II. term. tud. szak. II—III. füz. 1901, Kolozsvár 1902:8 (208) az Erdélyi Nemzeti Múzeum herbariumában van.

Források: 1. Orsz. Középisk. Tanáregyes. Közl. XXIII. 1889—1890:510. — 2. Szinnyei: Magyar írók II. 1893:769. — 3. Kóncz József: A marosvásárhelyi evang. reform. kollegium története, Marosvásárhely 1896, (Klly): 485—486. — 4. Demeter Károly özvegyének a másodszor férjhezment Chewassus Ferencné levele 1915 febr. 13. — 5. Szemerjai Demeter Tibor levele 1938 IV. 21. — 6. Ravasz Árpád c. tank. kir. főigazgató levele 1938 febr. 15. — 7. Dr. Pfeiffer Péter szegedi nyug. egyetemi r. ny. professzor és néhai Péterfi Márton szöbéli közlései.

Ifj. Entz Géza Ferenc dr. szül. Kolozsvárott 1875. május 30. A budapesti egyetemen az ált. állattan és szövettan tanára, a Tihanyi Biol. Kutató Intézet igazgatója. Piarista gimnáziumba Kolozsvárott (I—III.) és Budapesten (IV—VIII.) járt. Matura 1895, Budapest egyetemére járt; tanári okl. 1900. Bölcs. tud. okl. 1902 jún. 7.; Klein Gyula műegyet. prof. tanársegéde (1907-ig). Edesatyja: id. Entz Géza, Daday Jenő és France Rezső irányították figyelmét a protistologia felé. 1902/3, 1903/5. tanéveket a nápolyi zoológiai állomáson töltötte (Ciliata és Tintinnidákkal foglalkozva; utóbbi művével a Bugát-díjat nyerte el). 1907-ben Daday Jenő műegyetemi állattani tanszékéhez megy át; 1907. szerzi meg a venia legendi-t. A M. Tud. Akad. lev. (1910), majd rendes taggá választja. Tanulmányutakat tett Balkán, Feketetenger, Sztambul, Páris, Bergen, Helgoland, Bécs, München, Berlin, Bremen. Tanári állásban volt az Erzsébet-nőiskolán. A M. Tud. Akad. segélyével rendszeresen gyűjtött a Csorbató, Velencei tó, Mezőzáhi-, Palicsi-tóban, Fertőben, Tatali tó, Lágymányosi tóban és a Balatonban. 1922 aug. 22. a budapesti egyetemre nevezi ki az államfő ny. r. professzornak, de 1923 június 8-án állásáról lemond és Utrecht-be megy ki s ott működik rk. professzorként. 1929-ben budapesti egyetemi professzorrá neveztetett ki, egyben a Tihanyi Biol. Kutató Intézet igazgatójává. Irodalmi munkássága igen nagy terjedelmű. Nagynevű és elismert kiváló ismerője és megfigyelője a Peridíneáknak. Nevét több faj viseli.

Források: 1. Révai Nagy Lexikon 6:520. 2. Önéletrajz in Bibl. Prohs I. Gyórfyfy.

Fuss Mihály szül. 1814. okt. 5 Nagyszeben, megh. 1883. ápr. 17 Nagycsürön. Teológiai tanulmányait Bécsben végezte, 1834-ben tért vissza, egyideig Nagycsürben tanítóskodott; majd a nagyszebeni gimnáziumban kollaborált, majd professzor és 1854—1864-ig korrektor; ekkor Fenyőfalva evang. egyháza hívta meg papjául. Itt fejtette ki botanikai irod. munkásságát is. Kiadta a *Herbarium normale Transsilvanicum*-ot is (de ennek java tüzvész áldozata lett), amely Cryptogamicus adatokat is tartalmazott. 1870-től superintendentialis vicarius lett; 1878-ban Nagycsür evang. gyülekezete hívja meg, ott fejezte be botanikai termékenységen eltelt életét.

Végrendelkezése értelmében könyvtárát és herbariumát a nagyszebeni Term.-tudományi Egylet kapta.

Virágtalanokat is szorgalmasan gyűjtött és néhány vonatkozó közleménye is van. *Flora Transsilvaniae Excursoria* c. könyve megírásával Haynald Lajos kalocsai bíboros-érsek ajánlatára bízták meg, aki egyben a kinyomtatás költségeit is nagylelkűen fedezte.

Fuss Mihály halála után könyvtárát és 500 fasc.-ból álló rendezett herbariumát a duplumokkal — kívánsága szerint — a nagyszebeni Term.-tud. Egyletnek ajándékozta oda özvegye.

(Fenti adatokat Kánitz Á. írta, meglehangú és elismerően dicsérő necrológiából valók. M. N. L. VII. 1883:81—86.)

Arcképét a legszorgosabb utánjárás mellett sem sikerült megkapnom; nincsen meg a Magy. Nemz. Múz. Növénytára, Erd. Múz. Egy. képgyűjteményében. A Dégen Árpád arcképgyűjteménye után eredménytelenül kutattam, nem tudják, hova került.

Források: 1. Kánitz Á.: Fuss Mihály. Magy. Növ. Lapok. VII. 1883:81–96. 2. Dr. Simonka Lajos: Erdély edényes flor. helyesb. foglal, 1886:XV–XVI. 3. Dr. Oombocz E.: in Term. tud. Társ. Évk. 1940-re: 145.

Ghişa Jenő szül. Alsófüle (Torda-Aranyos vm), földművesszülők gyermeke; Kolozsvárott volt a román egyetemen asszisztens. A Déli Kárpátok növénysozitológijával foglalkozott.

Forrás: Nyárády E. Gyula és dr. Péterfi István adatai.

Herzog Th. dr. jénai professzor, az első világháború idején az Alpín Chor-nát mint tüzérintsít *Kraft von Delmensingen* nehéz útegeinél vett részt a román hadsereg megsemmisítésében — a híres 1916 szept.-i Vöröstoronyi-szoros ütközetben. Hosszú heteket töltött fenn Erdély havasain; majd *Mackensen* tábornok alatt Macedóniában küzdött a központi hatalmak serege kötelékében. Ráérős idejében gyűjtött mohokat s azokat értékes publikációjában (*Krypt. Forsch.* 1919) közölte is.

Horváthné dr. Pákh Erzsébet szül. Kolozsvár 1896. febr. 10. Jelenleg Szegeden az áll. leánygimn. r. tanára. Középiskolai tanulmányait a kolozsvári iskolákban végezte, ahol különösen *Binder* Laurának, a természetrajz tanárának előadásai hatottak rá elhatározólag. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Szegeden végezte. Tanári okl. (1924), bölcs. tudori oklevelét (1926) minálunk szerezte. Intézetemnek 15 évig, 1936-ig asszisztense. Tanulmányuton volt a Feketetenger partján, Konstancia, Braila, Galac és a Mezőség több pontján; Alföldünk több pontján gyűjtőutakon volt.

Erdélyi tárgyú cikkel: *Leptothrix trichogenes* Erdélyben. MBL. XXV. 1926, Bpest. 1927:269. — *Leptothrix trichogenes* Csikrákosról és Szegedről. Folia Crypt. 6 us num. vol. I. 1928:635.

H. Dr. Pákh Erzsébet (aki egyenes leszármazottja ismertnevű híres írónknak: Pákh Albertnek, Petőfi Sándor barátjának) foglalkozott még *Vasbacterium*okon kívül *Flagellatum*okkal is. Nehány új *Euglena*- és *Trachelomonas*-fajt is leírt. Nagyon jókezü rajzoló volt; izléseesen festett is.

Forrás: Autographia in Bibl. Profls I Győrffy.

Höhr Henrik szinte egész bizonyosan erdélyi születésű segesvári gimn. tanár (1914-ben); közreadta a magyar orvosok és term. vizsg. XXXVII. tervezett (de meg nem tartott) vándorgyűlése alkalmából kiadott Ünnepi munkálatokban *Segesvár Archegoniumos növényei*-t (75–130. l.). Az Erd. Lexikon (1928) azonban nem tartalmazza nevét.

Istvánffi Gyula (Csikmadéfalvi) szül. Kolozsvárott 1860. ápr. 5, meghalt Budapest 1930. aug. 16. Széleskörű, eredeti tehetségű ember volt, akinek nevét Európán túl is jól ismerték. Bár intenzív tudományos összeköttetése volt a középeurópai szakkörökkel is, mégis a legnagyobb szimpátiának főleg a francia, amerikai és az angol szakkörökben örvendett.

Kiváló tudományos szakműveltségén túl művészi tökélytel kezelte a festő-ecsetet is; nemes, diszkrét ízléssel, élethűen, könnyed technikával varázsolt a már aszisztens korában (*Kánitz Ágost* kolozsvári prof. tanszéke mellett) a megörökítendő feladatot. Csak néhány pompás falitáblája maradt ebből a *Schaarschmidt* Gyula-korból vissza a kolozsvári egyetem Általános Növénytan Intézetének birtokában, (szerencsére csak neve kezdőbetűl vannak rá írva; bizonyára így mentődtek meg. Mert pld. a magam által rajzolt [1899–1904] táblák közül egy hírmondó sincs, a 22 éves román aera ezeket is eltüntette). Örizzünk néhány nagy falitáblát, melyek színes gombafestmények, s amelyeket mint a budapesti műegyetemi professzora, elhalálása után, özvegye ajándékozott Szegeden működő Egyetemünknek.

Négy éves korában nagyatyja, *Istvánffi Pál* udvari tanácsos, jogakadémiai igazgató vette kezébe nevelését: a kolozsvári piarista főgimnáziumban végzett; 1876. érettségizett.

Felső tanulmányait a kolozsvári meg a bonni egyetemen *Hanstein* prof. mellett (1870) végezte. 1881 bölc. doktori, 1882 középisk. tanári oklevelet szerez, 1883 magántanár. 1881—1885-ig a kolozsvári Növénytan Intézet aszisztense, *Kánitz Ágost* professzor mellett. Igen élénk irodalmi működését bizonyítják a Magyar Növ. Lapok akkori évfolyamai. 1885—1887-ben Münsterben *Oscar Brefeld* mellett és vele együtt dolgozik; 1887-ben a Christianiai Ringens Bryggeri (sörgyár) Gjaerfisiologisk laboratoriet-jében *Dr. Johann Olsen*-nel együtt a sör mikroszervezeteit tanulmányozza. 1889 a Magyar Nemz. Múz. Növénytára osztályának vezetője. 1892 budapesti egyetemi magántanár, 1886-ban atyai nagybátyja adoptálja és *Schaarschmidt* családi neve helyett az *Istvánffi* nevet viseli. 1896-ban helyettes, 1897. febr. 5. nyilvános rendes tanár Kolozsvárott. 1898. okt. *Darányi Ignác* földmívelésügyi miniszter megbízza az Országos Ampelologiai Intézet megszervezésével. 1900. május 18, a M. Kir. Központi Szőlészeti Kísérleti Állomás és Ampelologiai Intézet igazgatójává nevezik ki. 1912-ben visszahívta Kolozsvár egyeteme; *Fabinyi Dékán* és *Apáthy István*-nal az élén, deputatio útján a Növénytan Intézet és új Fűvészkert megszervezésére. De mert 1900. óta a Szőlészetnek egy Országos Biologiai Intézetté való fejlesztése lebegett szeme előtt, nem fogadta el a meghívást (Így a mat. és term. tud. kar pályázatot hirdetett a tanszékre; a hét pályázó közül Ő Felsége I. Ferenc József e sorok íróját a IX. 1. fiz. oszt.-beli löcsei főreáliskolai tanárt nevezte ki egyenesen rendes nyilvános tanárrá. Ma is hálával gondolok volt professzoraimra, mert nekem rajtuk kívül egyéb protekcióm igazán nem volt. Azaz, egy — mégis volt: fiatalságom, 33 éves voltam. Amikor a pompás Intézetét szétmarcangolták, *Istvánffi*-t 1915 szept. 22-én a budapesti műegyetem professzorává nevezték ki, ahol 1927 júniusig működött (betegsége miatt való) nyugalomba vonulásáig.

Idézem önéletrajzából a következő minden régi keserűségünket felidéző szavakat: „1923-ban meghívták a Párisban tartott *Pasteur* jubileumra, hogy tartson előadást s vigye ki tábláit. Felajánlották, hogyha erre nem vállalkozik, hogy nevét a rendező bizottságba bevegyék. Nem válaszolt, mert Trianonra gondolt”.

Egyetemünk budai működése idején (1920—1921) többször felkerestem *Istvánffi* professzort, majd Szegedről sokszor meglátogatta, mikor már betegeskedni kezdett, adjunktusom *Dr. Kol E.* is; sok szó esett „kincses” Kolozsvárról; Erdély iránti szeretete nem fakult el soha. Eme megtisztelő szimpátiájának köszönhetjük, hogy algologiai, mykologiai és oenologiai magánkönyvtára különnyomatait, valamint több eredeti színes gombafestményeit (falitáblái) Intézetünknek ajándékozta 1927-ben, megőrzésre. Hosszas szenvedésétől 71 éves korában 1930. aug. 16-án váltotta meg a halál.

Istvánffi Gyula professzor nagyvonalú, magas koncepciójú munkásságát a francia nemzet két ízben is (1903, 1905) kitüntette a nagy aranyérem odaítélésével.

Istvánffi Gyula rendkívül nagy munkabírási ember volt (híres sportférfiú is egyben. Az öreg praepáratorkunk: *Farkas Kálmán* beszélte sokszor nekünk demonstrátoroknak, hogy a Fekete-tengerig velocipédezett, többször, gyűjtések kedvéért).

Számos becses értekezésén túl kiváló alkotásai: *A Clusius-Codex Mykologiai méltatása*. Bpest 1900. Folio. 91 színes kő táblával — értékes sorozat a: A m. kir. Közp. Szől. Kísérlet. Áll. és Amp. Int. Közleményei I. 1900 — V. 1914. — *Peronospora* tanulmány — *A magyar ehető és mérgezőgombák könyve*. Bpest 1899; felette becsesek sejtani vizsgálatai és algologiai cikkei közül a margitszigeti hévforrása mikrovegetációjára vonatkozó tanulmánya.

Istvánffi Gyula kimagasló egyéniség volt, de nagy tragikus eseteiktől sem mentes. Tragédiáját némán, nemes hallgatagon viselte. Kolozsvárnak, de egész hazánknak is nagy dicsősége maradt, hogy magunk fajtájának vallhattuk e kiváló férfit.

Szülővárosa Kolozsvár is leróta iránta háláját: *Sándor Pál* nyug. vármegyei árvaszéki elnök h., csekély magam és *dr. Kol Erzsébet* indítványára egyik utcáját róla nevezte el.

A kolozsvári egyetem Általános Növénytan Intézete igazgatói szobájában *Melka Vince* festette igen szép képe őrzi nemes vonásait. Műegyetemi professzori állásából nyugalomba tértekor eredményekben gazdag működéséért Kormányzói elismerésben részesült.

Értékes kézirat-gyűjteményét, könyvtárának személyi vonatkozású példányait, okmányanyagot, művészi rajzainak gyűjteményét — özvegye 1936-ban az Országos Természettudományi Múzeum Növénytárának ajándékozta.

Források: Külföldi szakvéleménye: *Istvánffi Gyula* botanikai működéséről. Kvár 1897. Kéziratgyűjtemény — *Animadversiones Auctorum in opera botanica Dr. J. de Istvánffi* Kvár 1896. XII. 23

R. Bruneth in *Rev. de Viticult.* 17. XXXIII, Paris 1910: 33–318; *Napkelet lex.* I. 1927: 598; *Patlas Lexikon*, *Révai Nagy Lexikon* — *Fr. Malvezin* in *L'Oenophile*, 45. 1908, Bordeaux: 353–357 — *Autobiographia* (1927. Jun.) — *Magy. Tud. Akad. Almanach MCMII-re* — *Magyarország* 1927. júl. 3. „A mi értékeink” rovatban — *Borászati lapok* XLVII. évf. 40. szám 1915. okt. 3. és 41. szám, 1915 okt. 10. — *Családi gyászjelentés* — *Nekrologusok: Rethly Ant. I* in *Az Időjárás* 1930 VI. p. 121; *Mágyocsy-Dietz Sándor* in *A Magy. Tud. Akad. elhunyt tagjai fölött tartott Emlékezésedek* XXI. k. 7. sz., Bpest 1932: 1–19 és in *Bot. an. Közl.* XXIX. 1932: 1–11 (arcképpel) — *Degen Árpád* u. ott: 12–22 (arcképpel) — *Györfly I.* in *Folia Crypt.* 9. num. vol. I. 1932. Szeged: 1049–1051 — *Hejjas Imre* csurgói tanár levéltári adatai — *Litterae Profis Gy. de Istvánffi ad Profem I. Györfly in annis* 1913–1927.

Jákó János dr. c. középiskolai igazgató (1921. ápr. 12 óta), budapesti V. ker. áll. főreáliskola nyug. tanára, a kolozsvári F. J. tud.-egyetemnek (Szegeden, 1932. jún. 4-én) aranydiplomával kitüntetett bölcsész-doktora; szül. 1856. jún. 23. Kézdiszentlélek (Háromszék vm.) földbirtokos nemes székely szülőktől. Középiskoláit a kézdívásárhelyi — kantai (I–IV.), csíksomlyói (V–VII.) és a székelyudvarhelyi r. kat. főgimn. végezte. Az utóbbi helyen tett 1875-ben érettségit. Egyetemi tanulmányokat természetrajz, vegytan 1875-ben Kolozsváron halgatott; tanári okl. 1832; bölcs. tudori okl. 1882. *Dr. Entz Géza*, *Dr. Kánitz Ágost*, *Koch Antal*, *Fleischer Antal* voltak tanárai. *Kánitz A.* tanszéke mellett volt mint stipendista „herbarium-rendező”. Már egyetemi hallgató korában referátumokat ír a *M N L*-ba (II. 1878: 29–; 193). 1882 Nagykikindai alapítv. főgimn. tanár. 1883-ban *Hunfalvy János*-nál földrajzból III. szaktárgyból képesítést szerez. 1902 aug. Budapest V. ker. áll. főgimn. helyezik át *Dr. Borbás Vince* helyére (akit Kolozsvár Egyeteme hívott meg a növényrendszertani tanszékre); 1920. május 1-ig teljesített itt szolgálatot és 38 évi szolgálat után nyugalomba vonult.

Botanikai cikkei: Adatok a Stapeliák szövettanához, Lugos 1882) Doct. ért.) és *M N L*. referátumok. Későbbiekben földrajzi tankönyvek írásával foglalkozott.

Források: *Autobiographia* (1928) in *Bibl. Profis Györfly*.

Kol Erzsébet dr. kolozsvári egyetemi magántanár, intézeti tanár, szül. Kolozsvárott 1897. júl. 8. Édesatyja néhai *Kol Ferenc* kereskedelemügyi h. államtitkár; anyai ágon az udvarhelyszéki, régi székely *Fülöp* nemes család sarja. Gyermekkorát a Mezőségen töltötte. Középiskoláit Budapesten és Kolozsvárott végezte; keresk. éretts. Kolozsvár 1915, Marianumban gimn. éretts. 1917. Fels. tanulm. a kolozsvári F. J. tud.-egyetemen Kolozsvár–Buda–Szegeden, tanári okl. 1924 term.-rajz-kémiából, doktori okl. 1925. 1921 óta az Ált. Növénytan Intézet alkalmazottja, magántanári képesítés Szeged 1932, újra képesítette a kolozsvári egyetem 1941. Külföldi algológiai, hydrobiológiai, limnológiai kurzusokon résztvevő Helgoland 1931 aug.–szept., *Rob. Chodat*

Genèvei prof. Linnaea alpinetuma laboratoriumában 1930 júl.—aug., Anebodai limnol. cursus 1931 júl.—aug.

Dolgozott Bourg St. Pierrei Linnaea alpinetum, Plön Hydrobiol. Anstalt (1931), Jungfrauoh Hochalpine Forschungs-Station (1933), London British Muzeum 1936, Amerika különböző helyein 1936. évben. Résztvett az Intern. Limnol. Congressse budapesti (1930), jugoszláviai (1934) és párisi (1937) ülésein, mint előadó.

A firn- és jég mikrovegetációja és édesvizek megismerése kedvéért bejárta és gyűjtött: Magas-, Alacsony-tátra, Kisfátra, Tisza forrásvidékein, Páreng, Retyezát, Ünökö. Külföldön Albánia, Szerbia, Felső-Itália, svájci és franciaországi Alpesek, Frieszigetek, Helgoland, Skandinávia, Voss, Finse, Oslo, Aneboda, Stockholm, Uppsala. Amerika: Colorado, Glacier Parc, Montana, Mt. Rainier, Washington, Kanada: Glacier, Banf környéke. Alaszka: Mt. Mc Kinley nemzeti park, Wrangell-hegység, Chugahegység, Columbia-gleccser, Juneau vidéke.

A legtöbbszőr élő állapotban Szegedre hozott anyagból tiszta tenyészeteket készített, úgy hogy ma alig van egy-két állam e földön, mely hasonlóval dicsekedhetik. 1932 Bugát-díjat nyert Desmidiacea monographiájával; 1933 állami ösztöndíj (Genf); 1935 nov. az International Federation of University Women hirdette nemzetközi pályázaton 35 pályázó nemzet közül dr. Kol E. nyerte el az egy évi ösztöndíjat (1500 dollár); 1936 ápr. a Smithsonian Instit. (Washington) alaszka kutatásra 700 dollart folyósított. Igen élénk irodalmi munkásságot fejt ki német, amerikai, svéd, olasz, svájci szakfolyóiratokban és honi szaklapjainkban. A kir. magy. Term.-tud. Társ. adta ki pazarul kiállított szép és élvezetesen megírt könyvét: *Tiszaparttól — Alaszkáig*. 1940. 48 táblával, 1 színes melléklettel, 327 l.

Több sarki expedíció anyaga áll rendelkezésére. Alaszka értékes virágos növénygyűjteményét dr. Gombocz Endre dolgozta fel, amelyből leírta az *Acroschizocarpus Kolianus* nov. gen. et nova sp. és a *Claytonia Koliana* Gomb. nova sp.-t.

Egyetemünk szegedi működése alatt több tanítványt nevelt, akiknek doktorátusi témájánál (algologia) teljes odaadással segített; de eme nagy, speciális tudományra való bevezetésen, a fajok meghatározása helyességét ellenőrző, idegen szövegek fordítását stb. munkát, segítséget nem mindegyik jelölt hálálta meg!

Forrás: 1. Autobiographia in Bibl. Profis I. Győrffy. — 2. Maria A. Lo-chi: Scrittrici d' Ungheria. (Magyar írók.) 1939. XVII. Artu Grafiche Ditta Fratelli Porzo, Torino: 263—265 (Portrait). — 3. Keresztény Magyar Közéleti Almanach III. 1941: 178

Lacsny Incze Lajos dr. (Falkusfalvi) szül. 1886 ápr. 30 Viktortanya (Zemplén vm.), megh. Jászó 1928 ápr. 23; kiváló premontrei kanonok. Budapesti egyetemet is látogatta a Norbertianumon kívül. 1908 szakvizsg. és a nagyváradai főgimnáziumhoz osztja be a rend. Nagyváradon szentelik pappá. Szaktárgyait művelte. Első műve: *Adatok a Nagyvárad melletti meleg vizek alga flórájához*. Botan. Közl. XI. 1912: 167—185 (Egyben tudori értékezése is volt). Bacillariaceákat közöl benne. Kovamoszatokat közöl a köv. értékezést is: *A nagyváradai patakok kovamoszatai*. Botan. Közl. XV. 1916: 161—168.

Nagyváradon 1916-ig tanárkodott; innét egy évig a kassai főgimn.-nál tanít, majd 1917 aug. a rozsnói főgimn. igazgatójává nevezi ki a rendfőnök. 1919-ben a megszálló csehek iskoláját bezárlák, így Tiszakanyarra, majd Jászóra kerül, mint gazdasági felügyelő.

A cseh uralom alatt sokszoros vád alá helyezték, a cseh börtönök felőrölték. Hirtelen halt meg. Holttestét áthozták az anyaországba és Gödöllőn temették el a Fácános oldalán. 1936-ban avatták fel síremlékét. Igen értékes, komoly diatomológust veszítettünk el benne.

Forrás: 1. Vidákovich Atadur dr., Fatkusfalvi Lacsny Incze Lajos dr.: A jászóvári premontrei kanonokrend gödöllői reálgimn. és St. Nurbert nevelőintézetének Értesítője az 1927–28. isk. évről. Nyomtatott Budapesten 1928: 1–7, és u. o. p. 36–38. — 2. Dr. Vidákovich Atadur premontrei tanár szíves levélbeli felvilágosításai.

Lojka Hugó budapesti leánygimn. tanár 1887-ben halt meg Budapesten tüdőgyulladásban; halálra fázott a Zanoga-tónál. Megkapó színeket ecseteli dr. Dégen Árpád jóbarátjának, **Lojka Hugónak** kiváló egyéniségét és páratlan jellemét (Magy. Bot. Lapok XXXI. 1932. 61–66). Lojka hagyatékából került az a gyűjtemény dr. Dégen birtokába, amely azelőtt **Hazslinszky** Frigyesé volt. Ezt a gyűjteményt intézetemnek adományozta a Vetőmagvizsgáló Állomás Dégen gyűjtő-ásó késével együtt, amelyet most itt Kolozsváron őriz féltékenyen és szeretettel mindhárom egykori birtokos iránti nagy tiszteletteljes kegyelettel az Általános Növényteni Intézet múzeuma.

Mika Károly dr. szül. Brassóban 1855. febr. 23, ahol elemi, középiskoláit I–VI., Csíksomlyón VII–VIII., brassói r. kat. főgimn. fejezte be. 1873–74 a budapesti József-műegyetem, 1874–75 a kolozsvári egyetem hallgatója, természetrajz-vegytan szakos. 1876 *Hofmeister* laboratóriumában (Tübingen) dolgozik, kinek hirtelen halála után Erlangenbe megy át. 1878 dokt. okl., 1879 tanári okl. szerez. 1876–1881 *Kanitz* kolozsvári növényteni tanszéke mellett asszisztens; mint ilyen szorgalmas munkatársa volt a Magy. Növ. Lapok-nak; ő mutatta ki először hazánkban a *Peronospora viticola* jelenlétét. Több mykologiai tárgyú cikke jelent meg. Dr. *Mika* asszisztensi állásától megvált 1881, helyébe dr. *Schaarschmidt* Gyula került.

Kanitz Ágost professzor bizonyítványából — kortörténeti hűség miatt — idézek néhány mondatot: „Dr. *Mika Károly* okleveles középiskolai tanárjelölt úrnak, ezennel saját kívánságára bizonyítom, hogy az 1876–77. tanév... óta...stb. alkalmazva...teljes elismerésemre vívta ki, mi mellett azon igen fontos körülmény tanuskodik, hogy ügybuzgalma és kiváló hasznavehetősége miatt a m. évben személyesen tettem javaslatot, hogy az ötödik évre is meghagyassék mostani állásában... az egész idő alatt nemcsak a tudományos, hanem az adminisztratív teendőknél is segédkezett és... megbízhatónak és ügyesnek mutatta magát... a növényteni laboratóriumban a kezdőket sikeresen vezette... gátoltatásomkor helyettesített és ilyen esetekben teljesen önállóan járt el. A tanszék számadásait teljes megelégedésemre állította össze és így az intézeti elszámolásban járatos. Még egy nagy előnnyel bír dr. *Mika Károly* úr, t. i. igen ügyesen rajzol és ízléssel colorál; kezdetén vezetésem alatt, később önállóan készített több igen instructív növényteni faliábrát. Csekély dotációval bíró tanodára nézve ez végzetlen nagybecsű tulajdon... többrendbéli tudományos kutatást végzett... hogy más oldalról is elismerésre talált, bizonyítja azon tény, hogy a m. k. Term.-tud. Társ. a Botrytis és Bacillariaceakra vonatkozó tervezetét elfogadta és az egyik dolgozat elkészítésével meg is bízta... Ezek alapján dr. *Mika Károly* e. i. növénykerti tanársegéd és okleveles tanárjelölt urat melegen ajánlhatom és részemről meg vagyok győződve, hogy ezen fiatal még pályája kezdetén álló tudós, ha alkalmat nyer, a hazai tanítás és tudomány terén szép sikereket fog felmutathatni. Kelt Kolozsvár, a m. kir. tud.-egyetem növényteni intézetében 1881 március hó 7. A kir. növénykert és növényteni intézet igazgatója Dr. *Kanitz Ágost* m. kir. tud. egyetemi r. ny. tanár, a Magy. tud. és a Román kir. tud. akad. lev. tagja sat.” A piros spanyolviaszos pecsét körirata: „M. Kir. Egyet. Növénykert Kolozsvárt.”

Dr. *Mika Károly* özvegye sorai (1928) szerint igen jó viszonyban volt *Jákó János*, dr. *Kanitz Ágost*, dr. *Entz Géza*, *Felméri Lajossal*; sőt *Brassai Sámuel* is. Szemem előtt volt *Brassai Sámuel* fényképe, hátlapjára ezt írta: „Dr. *Mika Károly* úrnak,

Dr. Brassai Sámuel, üdvözlétével és köszöntével. 1882." 1881. aug. pancsovai reálgimn. *Simonkai Lajos* helyére kerül, 1884. aug. Sopronba helyezik át, s ott működött. Később felhagyott a botanikával és igen élénk irodalmi tevékenységet fejtett ki a vadászlapokban. Nagyon dicsérték *A vizsla parforce idomítása* díszművét, amelynek minden vadászati műkifejezése magyar. — Sopronban halt meg 1912. január 26-án.

Források: 1. *Szinyei*: Magyar írók VIII. 1902:1300. — 2. Dr. *Ágh Lajos* elparentálása in *A soproni magy. kir. áll. főreálisk. XXVII. évi Ért.* 1901—2, Sopron 1902:8—10 (arcképpel). — 3. Özv. dr. *Mika Károlyné* levélbeli adatai (1928 I. 9.). — 4. Vitéz *Szepesfalvi János dr.* levélbeli adatai (1927 XI, 30).

Moesz Gusztáv dr. (Levkóczi és Késmárki) 1899. szept. 1-től 1906. jan. 26-ig működött a brassói állami főreáliskolában, ahol mintaszerűvé fejlesztette ki természetrajzi szertárát. Kitűnő eredménnyel tanított, úgy, hogy a rendkívül rideg, híres kritikus *Békefi Remig* kormánybiztosi minőségében a fiatal tanárt külön megdicsérte és elismerése jeleként felállt, kezétfogott vele a tanári testület előtt. Senki mással. Brassói tanár korában is hatalmas anyagot gyűjtött egybe *Moesz*, amelynek gazdag és rendkívül értékes gyűjteményét most aratgatja le, amikor pompás összefoglaló műveit egymásután adja közre. Külön felemlítendő érdeme *Dr. Moesz* tudományos publikációinak az abszolút lelkiismeretesség és a megbízhatóság, valamint a művészi kivitelű gyönyörű rajzok, amelyek mellett — mivel hűek is, — maradhatnak bátran szófukar és mégis ezek feltétlenül a legigazságosabb és legmegbízhatóbb dokumentumok!

Az Erd. Múz. Egyes.-nek az Ált. Növ. Intézetben levő gyűjteményében brassói tanár korából eredő szép alga-festmény sorozatát őrizem.

Nagy Péter az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöke, szül. Kolozsvárott 1819. ápr. 22, megh. u. o. 1884. szept. 16. *Brassai* botanikus tanítványa volt. Midőn a negyvenes években külföldre ment, különösen a göttingi egyetemét látogatta, hol *Bartling*-ot is hallgatta és annak *bryologiai kirándulásain* résztvett. Visszatérve hazájába, Kolozsvárott ev. ref. pap és kollégiumi tanárként működött, *Landoz János* leánya volt első felesége (második felesége báró *Wesselényi Krisztina*). 1866-ban választották ref. püspökké. „Botanikai értekezést vagy könyvet nem bírnak tőle, de előjön neve ritkán *Fuss* Florájában. Az Erdélyi Múzeum herbariumában nevezetesen több általa gyűjtött moh található” (*Kánitz*, M. N. L. VIII. évf. 89, 90. sz. 1884 szept. — okt.: 128.).

Ferd. *Quelle* inaug. diss.-jában (Göttingens Moosvegetation, 1902. Druck von Fr. Eberhardt, Nordhausen) p. 3, 15. említi *Bartling*-et, mint mohagyűjtőt, kinek gyűjtését a Königl. Museum herbariumában őrzik.

Bartling-ra köv. adatokat közli Veit *Brecher Wittrock* in *Catalogus illustratus Iconothecae Botanicae Horti Bergiani Stockholmiensis anno 1903, Acta Horti Bergiani* Bd. 3. No. 2, Stockholm 1903 p. 119: „*Bartling*, Friedrich Gottlieb, * Hannover 9/12 1798; botanices docens univ. Göttingensis (Göttingen) 1822; botanices professor ibidem 1836; director horti botanici ibidem 1837; † Göttingen 19/11 1875.” *Bartling* arcképét a tab. 28. reprodukálja.

Bartling-hoz egyéb szálak is fűznek bennünket, t. i.: „Fiume flórájának gazdagságára *Bartling* (159) hívja fel a figyelmet, aki 1818-ban hat hetet töltött ott és felismeri a növényzet délies jellegét” (vö. *Gombocz Endre*: A magyar botanika története, Budapest, 1936:462—463), (uo. *Gombocz E.* idézi *Bartling* két művének címét).

Nagy Péter „...életének ebben az idejében — gyönyörű kertjében talált. Kora tavasztól késő őszig tele volt kertje nyíló virággal. Fiatalkori vonzódása a botanikához itt talált állandó és nemes kielégítést. Még a hólepel jóformán el sem olvadt, a *Crocus*ok százzai, azután jácint, tulipán virított ablaka alatt. Az orgona füzéres virágai, az akác édesillatú fürtjei mind egymásután fejtették ki pompáikat. Kolozsvár érdekes

florájából botanikus kertbe illő válogatott gyűjteményt mutatott kertje. Városszerte híresek voltak gyönyörű rózsái..." (Vö. Dr. Szabó Péter: Emlékkönyv az Erd. Múz. Egyesület félévszázados ünnepére 1859—1909. Szerkesztette † Erdélyi Pál főtitkár. Az Erd. Múz. Egy. kiadása, Kolozsvár 1909—1942. 184—5).

Nyárády Erazmus Gyula (nyárádtői) késmárki, majd marosvásárhelyi polgári iskolai tanár, 1922-től a II. bécsi döntésig kolozsvári Ferdinánd-Egyetem gyűjteményének őre, szül. Nyárádtőn (Maros-Torda vm.) 1881 ápr. 7. Igen nagy agilitású rendkívül szorgalmú és studiumát kedvelő florisztikus, aki mind a magyar, mind a román éra alatt (mivel perfecte bírja a román nyelvet, utóbbi imperium alatt főleg románul) igen nagy irodalmi tevékenységet fejtett ki. Mintaszerűen, ritka pedanteriával ápolt hatalmas, szép növénygyűjteménye nagyon becses, mert a Kárpátoknak nagyon sok pontján gyűjtött, és mint nagy testierejű ember, minden útrajról (akárcsak szegény *Huljak János*) toronymagas növénytömeget cipelt hátán haza. Több tanulmányúton is volt külföldön (Bosznia, adriai tengerpart, Észak-Olaszország, Svájc, München, Innsbruck, Feketetenger). Ügyes kartografus és igen szép domborműveket is készített egyes különleges kutatási területéről. A II. bécsi döntés óta Botanikus Múzeumi igazgató-öröként teljesít szolgálatot. Mellekesen gyűjtött Virágtalanokat is, amelyeket szakembereknek adott át feldolgozásra. Nevéről több új fajt neveztek el.

Forrás: 1. autobiographia 1927. II. — 2. (1942 kiegészítés, személyes ismeretség).

Pápai József szül. Vajdaszentiványon 1880. okt. 18; a kolozsvári ref. főgimn. végzett és az ottani egyetemen abszolvált, dr. Richter Aladár professzor intézetében volt megb. tanársegéd. A világháborút végig küzdötte első vonalban; meg is sebesült. Századosi rangig emelkedett s az orosz fronton küzdött mint századparancsnok. Sebesüléséből javulóban bejárt kolozsvári intézetembe és doktori témáján dolgozott; a *Juniperus Kánitziana* Csató részleges anatómiáján szorgalmasan buvárkodott. Igen szép mikrotom-metszeteket készített és szép mikrophoto felvételei is voltak belőle. Szinte egészen tető alá hozta, — amikor 1918. dec. 24-én a román mrgszálló csapatok Kolozsvárra is bevonultak, majd 1919. V. 12 egyetemünket elvették. Engem is kiutasítottak. *Pápai* asszisztens nem tette le a hűségesküt. Ő is megvált az intézettől. Meghalt Kolozsváron 1940. júl. 2.

Kiváló kezűgyességű ember volt. A Botanikus Múzeum felírásait ezerszámmra ő készítette el. Dr. Borbás Vince professzorsága idején (1902—1905) pályadíjat is nyert a kolozsvári *Stipa*-k anatómiai alapon tárgyalt rendszertani pályamunkájával. Ennek igen szép tusrajzai voltak.

Forrás: saját emlékezetem és fia, Pápay Zoltán adatai.

Parádi Kálmán szül. Budapesten 1841. ápr. 25-én, róm. kat. vallású szülőktől. Atyja *Pomp József* asztalosmester. Gimn. tanulmányait a piaristáknál végezte (I. oszt. Kecskemét, II. V. o. Bpsten, VI—VII. o. Szegeden, VIII. o. Temesvárott, ugyanitt lett „cum eximo maturus“ 1862). 1858-ban lépett be a piarista rendbe, *Antal* helyett *Kálmán* keresztnévet vett fel és saját elhatározásából vezetéknevét megváltoztatta (1867). A teológiát Nyitrán és Pozsonyban végzi (1866) Már teológus korában a természettudományok felé fordul; hallgatja a magyaróvári gazdasági felső iskolán a híres *Habertanul Sándor* előadásait, aki a biológiai kutatásokba vezette be és irányozta szaktanulmányait (saját feljegyzése szavai). 1866—1870 mint a bölcsész, természetrajz, természettan és földrajz rendes tanára, Szegeden kezd meg működését. Szegedi működése alatt is páratlan hatást gyakorolt növendékeire. Dr. Löw Immanuel szegedi főrabbi a „Flora der Juden“ I—IV. kötetes műnek nagyhirű szerzője írja — gyűjte-

ményemben levő önéletrajzában, hogy mint *Parádi Kálmán* diákja, tőle kapta az impulzust a botanika megkedveléséhez (és ezt a szeretetet tovább fűtötte benne *Haynald Lajos* kalocsai bíboros érsek). *Löw Immanuel* Parádi Kálmán emlékének hálás, hogy botanikus-historikus lett. 1870–71. tanévben a kolozsvári r. kat. főgymn.-ban szolgált. „Az 1872-ben megnyíló kolozsvári Ferencz József tud.-egyetemre iratkozik be (1872–1875) — bár képesített okleveles tanár volt — és természetrajzi, anatómia és physiologiai előadásokat, gyakorlatokat hallgatott, tapasztalatok szerzése végett: „Autopsia alapján megismerte a nevezetesebb hazai középiskolákat, valamint a bécsi, gráci, morva, cseh és szársországi híresebb középiskolákat és seminariumokat is.” (*Balogh K. után id.*). De éppen a term. tud. tanulmányokban való elmélyülése és a szerzetesi rend szabályai — összeütközésben kerültek lelkében, így 1871-ben kilépett a rendből és a református vallásra tért át.

1871 ősztől a kolozsvári ev. ref. colleg. tanára lett; 30 éven át, 1901. okt.-ig töltötte be magas hivatását. Kiváló nevelő, kitűnő szakember volt és pompás magyarázó. Iskolai szertárát messzemenő, előrelátó, saját tervei szerint kiválóan és sokoldalúan fejlesztette ki.

Egyházának is nagy szolgálatokat tett, mint egyházkerületi tanügyi előadó. Irodalmi működése főleg a zoológia területére esik; s mint ilyen munkatársa volt a *Fauna regni Hung.-nek* is (IV. Vermes: Cl. Turbellaria Auctore Colomanno Parádi, Bpest 1920: 29–30); több értekezése jelent meg az Erd. Múz. Egy. kiadványban Orv.-term. tud. Ért. sítő 1876–77, 1881, 1882–83; a M. Tud. Akad. kiadásában.

Három botanikai tárgyú tanulmánya van; de egyiket teljes homály fedi, nem tudtam nyomára akadni sem a szegedi, sem a budapesti piarista gimn.-ban, sem a szegedi Városi Múz.-ban őrzött Értesítőben. A *Parádi-család* sem tud felvilágosítást adni, pedig az életrajzírója: *Balogh Károly* felette lelkiismeretes és pedáns ember hírében állott, ha tehát ő felvette a listába bizonyosan megfordult kezén. („A Maty-ér vizi faunája és florája. Szeged. 1868”).

Ez a kiváló tanár 1902. ápr. 7-én Kolozsváron fejezte be áldásos életét.

Én még jól ismertem assistens koromból (1899–1904) az öreg *Parádi Kálmán* bácsit. Mint a Fűvészkernek is mindenese, sokszor beszéltem és kísérgettem az öreg urat — különösen a vegetatio pihenési ideje alatt — üvegházainkban. Tényleg széleslátókörű és nagyon kedves, jó modorú, szelíd, minden iránt érdeklődő úriember volt, aki a magamfajta zöldfülü fiatalal is félórák hosszat élénk beszélgetést tudott folytatni.

Források: 1. *Balogh Károly*: Parádi Kálmán. Emlékbeszéd. Kolozsvári ev. ref. collegium 1902–1903. évi Értesítője, Kolozsvárt: 1903: 1–31. 2. A kegyes-tanítványrendiek vezetése alatt álló Szegedi városi főgimn. Értesítője az 1895–96. tanévről, Szeged 1896. Közzéteszi *Magyar Gábor*. Szeged 1896: 97. 3. Fjának: *Dr. Parádi Ferenc* nyug. kórházi főorvos urnak levéltári szives adatai. 4. *Dr. Löw Immanuel* szegedi főrabbinak, a „Flora der Juden” I–IV. kötetes mű és sok botanika-historiai tanulmány szerzőjének levéltári adatai. 6. Saját személyes visszaemlékezéseim.

Páter Béla dr. a Gazd. Akad. néhai igazgatója, bár nem erdélyi születésű, de annyira hozzátartozik Kolozsvár tudományos életéhez, hogy röviden adnom kell életrajzi adatait. Szül. Eperjesen 1860. szept. 9., elemi, középiskoláit Lőcsén végezte; főiskolai tanulmányait a budapesti tud. egyetemen és a Műegyetemen. 1883–84-ben *Klein Gyula* műegyet. prof. tanársegédje. 1884. a kassai, 1893. a kolozsmonostori Gazd. Akad. tanára, 1910 óta igazgatója. 20 éven át vezette u. ott a Vetőmagvizsg. Állomást. 1904-ben alapította és vezette a Gyógynövénykísérleti Állomást. 1906. bölcs. doktori oklevelet, 1907-ben szerzi meg a venia legendi-t a kolozsvári egyetemen.

Nagyterjedelmű irodalmi munkásságot fejt ki. Főleg a gyógynövényekre vonatkozó és pathológiai vizsgálatai maradandó értékűek. Élete vége felé különösen fel-

karolta a gyógyteákat és a brassói Amphora r. t. hozta a „Páter-teákat“ forgalomba. Egyénileg is kiváló modorú, jólelkű ember volt. Nevét Francia- és Németországban előnyösen ismerték. 1924-ben a Carmen Sylva királyné által alapított „Crucea Meritul Sanitar“ I. oszt. érdemkeresztjével tüntette ki a román kormány.

Források: 1. Önéletrajz in Bibl. Profis I. Györffy. — 2. Györffy István: Dr. Páter Béla emlékezete (arcképpel). Erd. Múzeum 1939 3. füz. Cluj-Kolozsvár 1939: 237–242. — 3–5 A Napkelet, Révai Nagy, Erdélyi Lexikon. — 6. Erd. Múz. Egyesület gyászjelentése. — 7. Dr. Kopp Elemér: A kolozsvári Gyógynövénykísérleti Intézet útja Magyarországtól Magyarorszáig Nagyrománián át (arcképpel) Herba 1941 dec. 15. szám.

Péterfi István dr. a kolozsvári egyetem Ált. Növénytan Intézete adjunktusa (1940. X. 23. óta). Péterfi Márton kiváló bryologusnak legidősebb gyermeke. Szül. Déván 1906. Elemi és középiskoláit a kolozsvári piarista főgimn.-ban végezte, itt is érettségizett 1923. A román imperium alatt a kolozsvári gazdasági akadémia, majd román egyetem term.-tud. karának hallgatója volt (1929–1934). Tanári szakvizsg. 1933; doktorátust tett 1937; dr. Grințescu János prof. mellett 1929–1936 és dr. Pop Emil prof. alatt 1936–1940 asszisztens.

Tanulmánygyűjtő uton volt a Fekete-tenger mellett, az Ókirályság területén, Duna melléki sós vizetek; Erdély területén speciális gyűjtőterülete: Gyalul havasok, Bihar-hegységben a két Szamos forrásvidéke és a Butsecs-csoport.

Algák physiologiája érdekli; eddigi algológiai cikkei megjelentek a Bulet. Grăd. és Rev. Algologique-ben.

Forrás: Szóbeli közlés.

Péterfi Márton szegény szülőktől származott, mint a hét testvér legidősebbje, szül. Borosjenőn (Arad vm.) 1875. febr. 1; megh. Kolozsvárott 1922. jan. 30. Déván járt elemi és I–IV. oszt. főreáliskolába. 1895. szept. 1-től Déván népiskolai tanító a csángó iskolában. 1906. IX. II. kolozsvári monostori elemi isk. tanító; 1909. IX. 1. a kolozsvári egyetem növénytan intézetéhez közp. szolgáltatásra beosztva, 1910 az Erdélyi Múz.-ban segédör; 1917-ben tb. örré választotta meg javaslatomra az Egyesület. Imperiumváltozáskor román szolgálatba ment át, egyetemi herbariumi konzervátornak nevezték ki (1919).

Már kora ifjúságában az erdőt bújta és éppen emiatt volt is elég baja az iskolákban; nem volt jórendű tanuló. (Borza állítása nem felel meg a valóságnak, hogy szülei szegénysége miatt vált meg a középiskolától. Tendenciózus a névmagyarosítást illető állítása is: „... Atyja lengyel eredetű vala — írja — és Pinterak Ferencnek hívták; azonban mint magyar állami szolga, kénytelen volt nevét megmagyarosítani...“ Vö. Borza Bulet. inf. III: 1. De több más tendenciózus beállítás is van e nekrológban). Természetrajz tanára, Borostyáni Béla, azonban tőle telhetően támogatta.

Még egész fiatal korában Hazslinszky Frigyeshez írt levelet, aki erősen lelkesítette és ajánlta a mohokkal való foglalkozást. Még mikroszkóppal is megajándékozta a kezdő tanítójelöltet.

Hazslinszky Frigyesrel való ismeretségét Mallász József ecseteli élénken következőleg: „A Magyar Szalon egyik kötete több magyar tudós arcképét közli. Mallász kezébe kerül e kötet; jóbarátjával és egy intézetbeli társával, Péterfi Mártonnal elhatározzák, írnak kiválasztottjuknak, ő Mocsáry Sándorra esküdött, Péterfi Hazslinszkyre. Hazslinszky Frigyes válaszolt rögtön és biztosította segítségéről. Élénk levelezés és növénycseré indult meg köztük.“ Minden bizonnyal jelentékenyebbek voltak a tanácsok és irodalmi utalások, amelyeket neki küldött az öreg Hazslinszky: „Csak egyedül határozz növényeket“; „a rendszeres munkában van öröm és tetszés“; „lankadatlan szorgalom legyen ismertetőd“; „ne kérj ösztöndíjat, hanem tartsd fenn magad privát lelkéből“ stb. voltak az atyai tanácsok...

Hazslinszky Frigyes mikroszkópot is küldött ajándékba Péterfi Mártonnak és ezt írta rá: „a munkás ifjak őszinte barátja“. Ez a kis mikroszkóp később az én birtokomba jutott, mivel a későbbi években (1903) Péterfi egy nagyobbakat kapott, ismét ajándékba a budapesti kir. magy. természettudományi társulattól.“ (Idézetek *Mallász J.* nekrológiájából.)

Kolozsvárott *Richter* professzorsága idejében, tehát 1906–1912, mivel igen megbízható és lelkiismeretes ember volt, hamarosan *Péterfi Márton* vállára nehezedett a fejlődő intézet minden sok gondja, emiatt akkora munkásságot, amennyit tudott és szeretett volna, nem is tudott kifejezni. Mikor magam kerültem (1914) aztán katedrára, az éppen menetszázadba beosztott Péterfi Márton őrmestert csak nagy nehézségekkel tudtam felmentetni, persze lehetőleg igyekeztem mentesíteni minden hivatali munka alól. Meg is indítottuk társszerzőségben a *Bryophyta regni Hungariae exsiccata* című munkát. (Tom. I. 1916; II–III. [Sphagna] 1919, Kolozsvár.)

Bizonyos vagyok benne, ha az első világháború katasztrófája nem szakad ránk és Erdélyre nem következett volna az imperiumváltozás, Péterfi Márton sem hagyta volna itt oly tragikus hirtelenséggel nagy, forrón szeretett családját és a tudományt. (Amit nekrológomban megállapítottam és amit *Mallász J.* meg *Borza* fejéhez vágnak, vita tárgya sem lehet. Hiszen mindketten magyar szolgálatból átmentek román szolgálatba; felfogásuk, megítélési alapjuk így azonos).

Péterfi Márton tiszteletreméltó neve fennmarad, mert munkái precíz, megbízható, alapos, kiváló szemű szakember teljes lelkiismeretű alkotásai.

Nagyon ügyes rajzoló volt; különösen ceruzarajzai voltak finom kivitelűek. Szépek voltak aquarelljei is.

Források: 1. *Péterfi Márton* sajátkezűleg írott szolgálati táblázata. — 2. Családi gyászjelentés. — 3. *Orosz Endre* megemlékezése „Ünag” 1922. febr. 9, Kolozsvár. — 4. *Al. Borza*: Bryologul Martin Péterfi (Portr.) Bulet. Inform. Grád. Botan. III. No. 1–2, p. 1–13. — 5–6. *Al. Borza*: Le bryologue Martin Péterfi. Bulet. Societ. de Stiinta din Cluj. I. Apr. 1923: 597–603: ugyanez változatlan tördetléssel, lapszámmal, mint Contribuțiuni Botan. din Cluj. Tomul I. fasc. 4, Apr. 1923, Cluj. — 7. *Jozef von Mallász*: Reaminteri asupra bryologului Martin Péterfi. (Portrait) Publicat. Muz. Județ. Hunedoara. Anul II. (XXIV) No. 1–2, p. 3–24, Deva, 1926. — 8. *J. Mallász* nekrológiának magyar fordítása *Filip Józseftől* 1927. — 9. *Győrffy István*: Péterfi Márton (2 képpel). Botan. Köz. 1922 XX: 117–128. — 10. *Mallász József* részletes levele 1922 ápr. 9 és levelezése másolatai. — 11. Személyes visszaemlékezéseim.

Pop Emil dr. a kolozsvári román egyetemen 1939 óta a növényfiziológiának volt a professzora. Szül. Borosbocsárdon (Alsófehér vm.) 1897. Balázsfalván, Gyulafehérvárott járt középiskolába. Egyetemi tanulmányait részben Budapesten, részben a kolozsvári román egyetemen végezte. G. kat. papi képesítése is volt. 1920-tól *Borza* professzornak asszisztense.

Teratológiával, paleobotanikával foglalkozott, csak utóbb tért át anatómiai, ill. fiziológiai vizsgálatokra.

Forrás: *Nyárády E.* Gyula és dr. *Péterfi István* adatai.

Porcius Florián Beszterce-Naszód megye Virágosainak elismerten kiváló ismerője volt. Szül. 1816. aug. 28 Óradnán, meghalt ugyanott 1906 május 30-án.

A zágrai, majd a naszódai iskola tanára, 1849. nov. közigazg. szolgálatba állott és comissariatusi hivatalnok, 1861-ben szolgabíró, 1862 naszódai törvényszék assessora, 1867-ben a naszódai végvidék alkapitánya, majd Beszterce-Naszód vármegye árvaszéki elnöke (1867–1877). Ekkor nyugalomba vonult. A közügy terén szerzett érdemeiért a III. oszt. vaskoronarendet kapta (1871). *Csetz Antal*, *Janka Viktor*, *Kánitz Á.*, *J. Römer*hez fűzte baráti viszony. Felkereste otthonában dr. *Dégen Árpád* is a *Saussurea Porcii* Dég. lelőhelye végett. Ő volt *D. Brändza*-val együtt a román botanikai műnyelv meg-

alapítója. Nagyértékű herbariumát a bukaresti múzeum vásárolta meg 1884-ben. (Vö. Magy. Növ. Lapok. VIII. 1884: 176.)

Mint Beszterce-Naszód vármegye szülötte, sokszor meglátogatta *Porcius*-t prof. J. *Prodan*, aki megleghangú részletes nekrológot is írt róla (Magyar Botan. Lapok VI. 1907: 204—208, 208—212; és a Revista Științifică V. A. Adamachi 1922. Utóbbi nem láttam, idézem prof. *Juliu Prodan* Flora pentru det. și descr. în România, Ediția doua, Cluj 1939 Vol. II., a hátsó borítólapja belső oldala után, sub no. 33.)

Prișcu Mircea szül. Brassóban, ahol atyja román pap volt. *Borza* professzor asszisztense volt; az egyetemet részben az első világháború alatt, részben a román imperium alatt végezte. Zuzmókkal kezdett foglalkozni, de később elment az egyetemtől.

Forrás: *Nyárády E. Gyula* és dr. *Péterfi István* adatai.

Prodan Gyula nyug. román műegyetemi prof. kékesi (Szolnok-Doboka vm.) születésű. A kolozsvári egyetemen végzett, *Istvánffy* professzort hallgatta. Mint középiskolai tanár Eger, Zomborban tanított, a román imperium idején a kolozsmonostori Gazdasági Akadémián a növényrendszertan és phytopathologia professzora volt (egyéb életrajzi adatot nem közöl róla az Academia de Agricultura Cluj Romania, Cluj 1927: 295, arcképét közreadva). Az Achillea-k, Rosa-k, Centaurea-k monographistája.

Pteancu Pál szül. Nagykárolyban. *Borza* intézetében volt asszisztens a román imperium alatt Kolozsvárott. A Meszes-hegység növényzociológiájával kezdett foglalkozni.

Forrás: *Nyárády E. Gyula* és dr. *Péterfi István* adatai.

Römer Julius dr. h. c., volt brassói polg. leányisk. tanár, szül. 1848. ápr. 21-én Brassóban, megh. u. o. 1926 okt. 23. Egyetemi tanulmányait Bécs, Jena, Heidelberg végezte, ahol természettudományokat és teológiát hallgatott (1866—1871). 1871-től Brassóban tanít. A Brassói havasoknak kiváló ismerője volt e kitűnő szemű botanikus. Irodalmi munkássága felette értékes, mert pedáns, megbízható szakember volt. Minden hozzáfordulón készséggel segített. A Brassói havasok virágosnövénymeghatározásait összes felölhelyükön számontartotta. Tiszteletreméltó nevét több faj menti át az utókorra.

Források: 1. *Szinnyei: Magyar írók* XI: 1326 — 2. Dr. *Karl Ungar: Gedenkrede auf Dr. Julius Römer und Dr. Julius Bielz* Verh. und Mitt. des Siebenb. Vereins für Naturwiss. zu Hermannstadt. LXXVII. Jahrg 1926/27. II. Aus dem Vereinsleben: 1—7. — 3. Dr. *Moesz Gusztáv* levélbeli adatai. Dr. *Moesz* brassói tanár korából ismerte *Julius Römert* és nagy tisztelője.

Rudas (Reichenthal) Gerő dr. kolozsvári fogorvos, egyetemi magántanár, szül. 1856 Nagytanyon (Komárom vm.), megh. Kolozsvárott (Életrajzát lásd *Szinnyei: Magyar írók* XI. 1906: 1351—52). A fog szövettanával foglalkozott. Kolozsvári régi sírokból kikerült embercsontok csiszolataiban talált gombákat és színes algákat, amelyeket nekem, mint akkori asszisztensnek, vizsgálnom kellett és színes rajzokban le is rajzoltam őket dr. *Rudas Gerő* publikációja részére, de ezen ceruza- és színes rajzaimnak csak egy része jelent meg (vö. Deutsche Monatschrift für Zahnheilkunde, XXII. 1904 Dez. Heft.: 1—15; az én rajzaim a Fig. 2—6. p. 14. köszöni „die schönen Zeichnungen“).

Salzer Michael professzor volt az ág. hitv. gimnáziumnál Medgyesen; most ág. hitv. lelkész Berethalmán — írja dr. *Simonkai L.* in Erdély edényes fl. helyesb. fogl. Bpest 1886: XXIX.

Scheitz Antal előbb kecskeméti (1932), most soproni áll. gimn. r. tanár, szül. Bonyha (Kisküüllő vm.) 1904. Egyetemi tanulmányait a Ferenc József Tudomány-

egyetemen, Szegeden végezte. Intézetemnek volt gyakornoka. Majd hosszasan dolgozott a soproni műegyetem intézeti laboratóriumában, dr. *Fehér Dániel* professzor vezetésével; főleg ibolyántúli besugárzási kísérletekkel foglalkozott (Arch. f. Mikrobiol. 1—4., 1930: 577—598).

Forrás: 1. Gimn. Tanári Zsebkönyv 1942: 268 — 2. Saját emlékezetem.

Sigerus Péter szül. 1759. júl. 3-án Brassóban, megh. 1831. szept. 7-én Nagyszebenben. Nagyszebeni patikus volt. Virágosnövényekkel foglalkozott s ezekre vonatkozó közleményei jelentek meg. Hátrahagyott növénygyűjteménye Nagyszebenben az ág. hitv. gimnáziumának birtokát képezi... stb. — idézet dr. *Simonkai*: Erdély ed. fl. helyesb. fogl. p. XXXII.

Forrás: 1. *Színyei*: Magyar írók XII. 1908: 983. — 2. és *Simonkai* fent idézett műve.

Soó Rezső dr. (Berei) egyetemi ny. r. tanár, mint az Erdélyi Nemzeti Múzeum Növénylárának igazgatója, régi székely nemes család sarja. Szül. Székelyudvarhely 1903. aug. 1. Középiskoláit a kolozsvári piarista gimnáziumban végezte. Bpesti egyet. absol. 1926; sub ausp. Gubern. bölcs. doktorrá avatták. Tanulmányokat végzett Olaszország, Anglia, Balkán, Kis-Ázsia, Közép-, Ny.-Európa. 1927 Tihanyi Biol. Int. adjunktusa; 1929 ny. rk. prof. Debrecenben, 1935 ordinarius; 1940 a kolozsvári egyetemen a növényrendszertan és növényföldrajz nyilván. rendes professzora, a Fűvészkert és Erd. Nemz. Múz. Növénylárának igazgatója. „Munkásságában célul tűzte ki Magyarország vegetációjának korszerű synökológiai és szociológiai irányú feldolgozását, a flóra multjának kutatását, mikroklimatikai és phytopedológiai vizsgálatát, az ország természetes tájegységeinek szintetikus feldolgozását” (vö. Magy. Tud. Akad. Tagajánlások, 1942-ben. Kézirat, Bp. 1942: 84.). A Debrecenben megteremtett phytoszociológiai tud. iskolája vezet hazánkban.

Igen nagy irodalmi tevékenységet fejt ki. Kiváló érdemei elismerésül a Szent István Akadémia 1937-ben rendes taggá, 1940 a hallei Kaiserl. Akad. d. Deut. Naturf. tagjává választotta. Német csere-tanári előadásokat tartott. A „Magyar kis grafika” terén is érdemei vannak, kiváló gyűjtemény tulajdonosa; szakember a philatelia terén is, pompás és nagyértékű bélyeggyűjteménye van. Több növényt neveztek el róla.

Forrás: 1. Igen rövid önéletrajz. — 2. A Szt. István Akad. tagajánl. 1936: 16—18. — 3. Magyar Tud. Akad. tagajánl. 1941: 70—71; u. o. 1942: 84—88.

Tamás Albert szül. Székelybethlenfalván 1858. aug. 23; meghalt Székelyudvarhelyen 1934. okt. 20. 77 éves korában. Középiskoláit Székelyudvarhelyen, egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte (1880). Tanári oklevelet szerzett 1883. A székelyudvarhelyi róm. kat. főgimn.-ban tanított 1883 óta természetrajzot; 1910-ben az intézet igazgatója lett *Soó Gáspár* után.

Iskolájának és egyházának hű fia volt. Tevékeny részt vett városának életében. Az imperium változás után másfél évig h. polgármester is volt. Igen dícsérték pedagógus voltát. Természetrajzi szertárát mintaszerűen építette ki. Kiváló egyéniségét markáns színekkel festette meg búcsúztatójában *Nyirő József* a Székely Közéletben XVII. 152. sz. A szegény diákok érdekében segélyező intézményeket létesített. Az udvarhelyi r. kat. főgimn. új épületének felépítését gróf *Mikes János* udvarhelyszéki főesperessel együtt vitték keresztül.

Erdélyi algológiai adatokat *Kánitz* Magyar Növ. Lapjában IV. évf. (1880: 97—104) közölték *Schaarschmidt* Gy.-val. A boszniai occupatio idején (1882) hét hónapig katonáskodott és ott gyűjtötte algológiai anyagát *Schaarschmidt* adta közre. Az udvarhelymegyei gombák népies neveit összegyűjtötte *Istvánnfi* Gy. könyve részére.

Források: Dr. Jákó János levélbeli adatai — Székely Közélet, Székelyudvarhely 1934. nov. 3. — Haáz Rezső székelyudvarhelyi tanár küldötte kimerítő életrajz.

Todor János szül. Tordán. Borza egyet. gyak.-ka volt. Gramineákkal foglalkozott.
Forrás: Nyárády E. Gyula és dr. Péterfi István adatai.

Tóth Mihály dr. a nagyváradai áll. főreáliskola volt tanára szül. 1854. nov. 21. Kolozsvárott. Meghalt Nagyváradon 1941. febr. 1. Éretts. 1873. Kolozsvári egyetemen szerezte diplomáját 1876. Tanárai dr. Entz Géza, Brassai Sámuel, dr. Koch Antal voltak. Bölcs. tud. okl. 1877. nov. 9. 1878—1901 a főreáliskolában tanár. Nyugalomba vonult 1919. Kiváló tanár volt, aki egymaga is sokat dolgozott; hatása alatt lett botanikussá dr. Bihari Gyula, pestszenterzsébeti gimn. tanár, a Rumex-ek specialistája is. A geológia szemléltető tanításához hatalmas táblázatokat rakott össze eredeti kőanyagból, amelyekről Koch Antal is elismerőleg nyilatkozott (Földtani Közl. XXIX. 1899: 33—37). Behatóan tanulmányozta Püspökfürdő csigáit. Nagy szerényen átengedte feldolgozásra rendkívül alapos gyűjtését dr. Spiridion Brusina zágrábi egyetemi professzornak, aki *Eine subtropische Oazis in Ungarn* címen in Mitteil. des Naturv.-Vereines für Steiermark 1902: 101—121. publikált adataival világhírűvé tette a csiga-faunát s aki a *Melanopsis Tóthi Brus.*-vel örököltette meg dr. Tóth Mihály nevét. Dr. Tóth M. maga is közölte tapasztalatait *A nagyváradai Püspökfürdő Lotusz virága és hévízi csigái* címen (Orsz. Középisk. Tanáregyes. Közl. XLIV. 1—5. sz. 1910 szept. 29. p. 30—38). De több geológiai tárgyú értekezése is megjelent.

Források: Személyi adatokat kaptam dr. Tóth Mihály vejétől, dr. Személyi Kálmán, a kolozsvári egyetemen a római jog nyilvános rendes professzorától és feleségétől, szül. Tóth Etelka úrasszonytól.

Tömösváry Ödön bölc. doktor, okl. középisk. tanár és a kassai kir. gazdasági intézetben segédtanár szül. 1852. Magyaró községben (Maros-Torda vm.), megh. 1884. aug. 18-án Déván. (Vö. Künitz Á.: Magyar. Növ. Lapok VIII. 1884: 128.)

„Bacillareaceas in Dacia observatas enumerat I. M. N. L. III. 145—152; II. M. N. L. IV. 17—20 Ezen értekezésekkel, melyek ugyan nem teljesen hibáktól mentesek, vetette meg tulajdonképpen Erdély Bacillaria-ismeretének alapját, de az állattan felé inkább vonzódván, ott még nagyobb sikereket mutatott fel“ (i. h. 128).

A később zoológiával foglalkozó Tömösváry Ödönről hiábavaló volt minden levelezés, sem részletesebb életrajzi adatot, sem arcképét nem sikerült felhajtanom.

Tuzson János dr. (Polyáni) a budapesti Pázmány Péter-egyetemen a növény-rendszertan és növényföldrajz nyug. rendes nyilv. professzora, a Fűvészkert volt igazgatója, szül. Szászcsanád (Alsó-Fehér vm.) 1870 máj. 10. Eleinte a selmecbányai erdészeti főiskolán tanított, majd a műegyetem adjunktusa. München, Berlin egyetemét is látogatta. Kolozsvárott doktorált (1899). 1914-ben *Kitaibel Pál* hosszasan szüneteltetett tanszékére jut. Fossilis fák jó ismerője, rendszertani és növényföldrajzi tanulmányain kívül a Nagy-Alföld problémáival foglalkozó munkái jelentek meg. Ő indította meg az *Index horti botanici Budapestiensis*-t.

Forrás: Csupán lexikonok és megőrzött újságcikkek állottak rendelkezésemre.

Valentini Elvira szül. 1883. nov. 1. Kolozsvárott. Kolozsvár iskolában járt, éretts. 1902; kolozsvári egyet. doktorált 1905, tanári okl. 1909, dr. Richter A. prof. növt. int. volt assz., majd adjunktus. 1910—1912 áll. ösztöndíjjal külföldi egyetemeken dolgozott (Prof. Moll, Groningen, Prof. G. Haberlandt, Berlin, Prof. Bonnier, Páris, Fontainebleau). 1914—19 fiemei áll. leánygimn. tanár; 1919—27 kolozsvári ref. leánygimn. tanár; 1927 nov. szegedi egyet. Horthy-kollégium női tagozatának igazgatónöje; 1932 szombathelyi állami leánygimnázium r. tanára; nyugalomba vonult 1940-ben, Szegedre.

Forrás: Önéletrajz, 1928.

A TÁBLÁK MAGYARÁZATA

- I. tábla. 1. kép: *Barth József* hosszúaszói evang. szász lelkész (Magyar Botanikai Lap. XIV. 1915).
2. kép: *Dr. Bányai János* székelyudvarhelyi tanítóképző intézeti tanár, nyug. igazgató.
3. kép: *Dr. Butujás Gyula*, a budapesti m. kir. Állami Vetőmagvizsgáló Int. igazgatója.
4. kép: *Jankafalvi Csátó János*, Alsófehér vm. volt alispánja (*Dr. Juvorka S. nekrológiájából*).
- II. tábla. 1. kép: *Cserni Béla dr.* (az erdélyi róm. kat. Státus gyulafehérvári főgimn.-nak 1915/16. Értesítője szövegközti ábrája után).
2. kép: *Dr. Deési Daday Jenő* volt műegyetemi professzor (Eredetije *Dr. Deési Daday Loránt* [Dés] tulajdonában. 1910-es felvétel).
3. kép: *Dr. Deési Daday Dezső* szekszárdi állami fiú-kereskedelmi iskolai igazgató (1928-as felvétel).
4. kép: *Dr. Szemerjai Demeter Károly* volt marosvásárhelyi ref. kollégiumi tanár (Eredetije özvegye birtokában).
- III. tábla. 1. kép: *Iffy dr. Entz Géza Ferenc* budapesti tudományegyetemi nyilv. r. tanár és a Tihanyi Magyar Biológiai Kutatóintézet igazgatója (fényképezte 1940-ben *dr. Kol Erzsébet* magántanár Tihányban).
2. kép: *Hedwig János* orvosdoktor, a tudományos mohászat megalapítója: „Linné der Moose“ (*Dörfler's Botan. Porträts No. 33. után*).
3. kép: *Csikmadéfalvi Istvánffi Gyula* (azelőtt: *Schaarschmidt Gyula*), volt kolozsvári egyetemi nyilv. r. professzor. (Ennek a felvételnek eredetije a genfi egyetem növénytaní intézete arcképgyűjteményében van; mikor *Robert Chodat* professzor genfi laboratóriumában dolgozott másodízben [1933] *dr. Kol Erzsébet* szegedi egyetemi magántanár, több mással együtt, akkor fényképezte le *R. Chodat* professzor szíves engedélyével).
4. kép: *Dr. Jukó János c.* középiskolai igazgató, budapesti V. ker. nyug. főgimnáziumi tanár.
- IV. tábla. 1. kép: *Dr. Kol Erzsébet* kolozsvári egyetemi magántanár, algologus, intézeti alga-kultúráival.
2. kép: *Dr. Mika Károly* volt soproni tanár fiatalkori képe (eredetije *dr. Kánitz Ágost* fényképalbumában, amelyet menye: özv. *dr. Kánitz Aristidesné* [Leipzig] ajándékozott a Növénytaní Intézetnek szegedi működése idejében).
3. kép: *Nagy Péter*, az erdélyi ref. egyházkerület püspöke. (A *Szabó-családtól* származó kép után.)
4. kép: *Horváthné dr. Pákh Erzsébet* szegedi m. kir. állami leánygimnázium; r. tanár (1934-es szegedi felvétel — *Bibl. I. Györffy*).

- V. tábla. 1. kép: *Parádi Kálmán* (1891. évi felvétel, Erdélyi, Budapest; dr. *Parádi F.* tulajdonában).
2. kép: *Dr. Páter Béla* egyetemi magántanár, a kolozsvári Gazdasági Akadémia volt igazgatója (1928-as felv., in *Bibl. Profis I.* Györffy).
3. kép: *Péterfi Márton*, az Erdélyi Múzeum-Egyesület volt öre.
4. kép: *Dr. Péterfi István* kolozsvári egyetemi általános növénytan intézeti adjunktus; algologus.
- VI. tábla. 1. kép: *Scheitz Antal* soproni állami főgimnáziumi tanár (a kiskundorozsmai Nagyszék szikpadkáján ülve. *Dr. Kol E.* felv.).
2. kép: *Tamás Albert*, a székelyudvarhelyi róm. kat. főgimnázium volt igazgatója (Küldte *Hadz Rezső* főgimnáziumi tanár).
3. kép: *Dr. Tóth Mihály* volt nagyváradai állami főgimnáziumi tanár (eredetije leányának: dr. *Személyi Kálmánné* szül. *Tóth Etelka* úrasszony tulajdonában; 1895-ös felvétel).
4. kép: *Dr. Valentini Elvira* nyug. szombathelyi áll. leánygimnáziumi tanárnő.

* * *

Nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetemet ki ne fejezzem az Erdélyi Múzeum-Egyesület Elnökségének azért, hogy lehetővé tette a táblák és a szöveg közreadásával egy sereg nagy nehezen felhajtott és elkallódott emlék megmentését a jövőnek.

Kolozsvár

Györffy István

Barth József

Dr. Bányai János

Dr. Butnár Gyula

Csató János

II. TÁBLA

Dr. Cserni Béla

Dr. Daday Jenő

Dr. Daday Dezső

Dr. Demeter Károly

III. TÁBLA

ifj. Dr. Entz Géza

Hedwig János

Dr. Istvánffi Gyula

Dr. Jákó János

IV. TÁBLA

Dr. Kol Erzsébet

Dr. Mika Károly

Nagy Péter

II. Dr. Pákh Erzsébet

V. TÁBLA

Parádi Kálmán

Dr. Páter Béla

Péterfi Márton

Dr. Péterfi István

VI. TÁBLA

Scheitz Antal

Tamási Albert

Dr. Tóth Mihály

Dr. Valentini Elvira

